Масса а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз ШИНАРА, 28 июнь, 1977 шу. ● № 77 (5744). ● Мах 2 кеп.

КПСС ЦК ПОЛИТБЮРО, СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМЕ, СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕ

КПСС ЦК ГЕНЕРАЛЬНИ СЕКРЕТАРА, СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА ПРЕДСЕДАТЕЛА Л. И. БРЕЖНЕВА ФРАНЦЕРЧА ВИЗИТА ИТОГЕХ

КПСС ЦК Политбюрос, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева Францерча ший визитек Французски Республика Президентаца В. Жискар д'Эстэнаца ший хиннача переговорийн хьакъехьа баьча хоамага ла а дийгIа, дIакхайкаду, визитах хьахиннараштa шоаш раьза хилар, дизза къоабалду новкъоста Л. И. Брежнева чакхдаьха гIулакхаш.

Франце вахача новкъоста Л. И. Брежнева визитах КПСС XXV съезда решенеши цо оттаяь машар бахьан долаш, дунен халкъашта юкъе цхьана гIулакхаш леладар духьа, халкъий паргIатон кортамукъален бахьан долаш дIахо лоаттабеча къовсама Программен чакхъяккхара юкъе лоархIаме дакъа лацар хиннад.

Советски кулгалхоша инаралца де Голлаца переговораш яр бахьан долаш 1966 шера эргалонаш хилча денз Советски Союзан Франценен юкъера гIулакхаш чIоагIачен йIаьххача ханарчен ларда тIа лоарзагIа па доалаш дегIаухаш хьадоагIа. Новкъоста Л. И. Брежнева Президентаца В. Жискар д'Эстэнаца переговораш хиларах шин мехка юкъе цхьана дика гIулакхаш леладара тIаберзабаь никъ бизза бакъбаь хьаоттабаьб, керда беркате дегIабенаб.

Кулгаш яздаьд лоархIамеча политически документашта а хIаьта иштта СССР-ан Франценен юкъе политически, торгово-промышленни, Iилма-технически доакъошка цхьана леладу гIулакхаш дегIадоаладаран кIоаргдаран тIаерзаяьча дукхача соглашенешта а.

Новкъоста Л. И. Брежнева Францера визит советско-французски юкъмоттига доазонел гаьнна араяьннай. Переговораш йолча юкъагIа дийцад хIанзарча дунен халкъашта юкъерча вахара бIарзагIа дола дешаш — машар чIоагIбари дунен халкъашта юкъера кхоккам кIаьдбари, тIема кхерама кхуврчаш дIадахар, Iоадеш латта герз соцадар, ядерни тIема кхерам дIабаккхар.

Нов. Л. И. Брежневен Президента В. Жискар д'Эстэнен кулгаш а яздаь дунен халкъашта юкъера кхоккам кIаьдбара хьакъехьа яьча заявлене хьахьокх, шаккхе мохк Хельсинкерча совещане биллача наьхкъагIа аха, машара, кхерамзленна, цхьатаррарча бокъонегIа цхьана гIулакхаш леладара пайдана дола гIулакхаш де лаьрхIа хилар.

Кхоккам кIаьдбара гIулакх чоалханеча хьалашка дегIаухаш, цунах гIерташи из бухдаккха гIерташ дола доалера низаш дунен тIа хIанз а долаши хилар теркал а деш, дунен халкъашта юкъера кхоккам кIаьдбара гIулакх чIоагIен массе оагIорахьарен чакхдахарца бола СССР-ен Францен политически лоIам къаьстта бокххача принципиальни лоархIаме а хиле дIаотт.

Бокххача лоархIаме я ядерни герз дIадоаржа ца дара хьакъехьара советско-французски деклараци. Цу тIа белгалдоаккх шаккхе мохк дукхха адамаш хIалакдергдола из герз дунен тIа дIахо дIадаржилга соцадара де йиш йолаш мел дола хIама де чIоагIгIа уйла йолаш хилар.

Шинна а оагIоно хьакхайкадаьд герз дIадаккхара тIадерзадаь гIулакхаш чакхдахара, герз дIадаккхара дешашта йолча ООН Генеральни Ассамблея къаьстта сессии герз дIадаккхара дешашта йола Дерригдунен конференции беркате чакхъяккхара шоаш тIехьа хилар.

Паччахьалкхенашта эгтара керте латтараша яьча советско-французски переговораша хьахьекхад шинна а мехка позицеш дунен халкъашта юкъерча проблемай шеррача дешашта цхьатарра хилар, хьагучадаьккхад СССР-он Францен цхьана леладу гIулакхаш дIахо а кердача доакъошка доахаш дIадоаржаде безам болаш шаккхе а оагIув хилар.

СССР-ан Франценен юкъе цхьана леладу гIулакхаш кхы а дукхагIа чIоагI а деннад, лакхагIча лагIа тIа доалаш ай а деннад Рамбуйе вIашагIкхетар хинначул тIехьагIа. Цу тайпара дегIаахар бокъонца шинна а мехка халкъий хьашташта, Европерчен дерригача дунен тIарчен машарен кхерамзлени хьашташта ма-хеттара да.

Франце ваха хиннача новкъоста Л. И. Брежнева визит — советскии французскии халкъашта юкъера, вай мехкашта юкъерча юкъмоттиге яь дика эргалонаш чIоагIа хилара лоархIаме гаранти луш дола традиционни доттагIал чIоагIдара юкъе керда лоархIаме дакъа лацар. Советски Союзан Франценен юкъера дикача лоалахой гIулакхаши доттагIали дегIаахар шинна а мехка массе тайпарча къахьегача наьха оагIонгахьара хьинаре хьаллоацаши дег тIара къоабалдеши да.

Советски халкъо массава раьза а волаш хьаллоац ленински арахьара политика, Рамбуйе яьча советско-французски переговорех хьахиннараш дунен халкъашта юкъерча гIулакхашка КПСС XXIV-чей XXV-чей съездаша кийчбаь никъ беркатен пайданеи хилар кхы тIа а бакъдар санна лоархI.

ЦIЕНАЧА ДЕГ ТIАРА КЪОАБАЛДУ

СССР Конституце проект ювцаш

Вай Советий мехка вахар, хьал-торо тIа-тIа тоалуш латташ хиларах доккхал ду аз. Къахьегама сага хьашташ, цун хьал, ираз дунен тIа мел долча хIамал дезагIа лоархI вай паччахьалкхено.

Халкъо дийцачул тIехьагIа керда Конституци тIаэцар берригача мехка политически вахаре бокхха лоархIам бола хIама а хинна дIаоттаргда, хIана аьлча КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела нов. Л. И. Брежнева ма-аллара, СССР коммунизм хьалъер а хинна из дIаоттаргдоландаь.

Цу исторически документа хIара мугI, хIара дош дIахо йодача хана вай мехка социалистически демократи дегIаяр, советски наьха хьал-торо тоаялар, хIара советски сага къахьегамен бытен хьалаш тоадалар чулоацаш да.

Масала, Конституце проекта 49-гIча статьяс йоах: «СССР хIара гражданина бокъо я паччахьалкхен органийн общественни организацейн болх тоабара хьакъехьа предложенеш тела, балха тIарча кхоачамбоацараштa критика е. Кулгалду нах декхарийла ба закона оттаяьча хана гражданаша тийнна предложенеши заявленеши къестае, цу хьакъехьа жопаш телен де эшар деи.

Критика ярах чIир лехилга декх».

Сона хетачох цу статья тIа Iотiатоха доагIар: **«Критика ярах чIир лийха кулгалхо бехктоккхаме озалва»** аьнна. ТIаккха кхы а чIоагIлургъяр паччахьалкхен дисциплина, партенен халкъан хьалхашка бола кулгалхочун бехктоккхам лакхлургбар.

Къамаьл чакхдоалаш са безам ба халкъа хьал-торо тоаяра йоакхо ярах Коммунистически партенен советски паччахьалкхенен доккха баркал ала.

Аз дег тIара къоабалду КПСС ЦК Генеральни секретарь нов. Л. И. Брежнев СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателалла харжар. Дерригача халкъа хьашташи эшараши дизза белгалдаь кердача Конституце проект айхха ювзаенна я нов. Л. И. Брежнева цIераца.

М. ИЛЬЯСОВ,
«Малгобекнефть» НГДУ ОРС-а торговле куста заведующи.

«Ермоловский» совхозе ханнахьа кийчой мугIаре дIаоттайир ерригa техника. ВIашагIъехкар ялат чуэцара лаьрхIа отрядаш а.

Техника тоаеча къаьстта дика къахьийгар ветеранаша аьшкапхьаро Ваха Удиева, сварщика Дуки Масаева. Социалистически яхье хьалхалаттача цу шинне сий ду коллективе.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) «Ермоловский» совхоза аьшкапхьар Ваха Удиеви сварщик Дуки Масаеви.

Я. ЦУЕВА тексти сурти.

РЕСПУБЛИКА КХАШКА

СУХАЛБЕ ЯЛАТ ЧУЭЦАРА!

КЕРТТЕРДАР ДИЦДЕННАД

Iана юкъе дена берригаш тешабеш рапорташ телар Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза кулгалхоша ханнахьен да ца дойташи ялаташ чуэцара дика кийчо ю яхаш. Цар тIа белгалдоахар нов. Бобровский керте латтача слесараша комбайнаши кхыйола юртбоахама машинаши тоаеча дийнахьа а бус а-болх бу яхаш. Тайп-тайпарча комиссеша а бакъдора ремонт дика елга. Царех ца теша бахьан-а дацар. Хоза басараш хьекха, мукх ца яийтара даьтта хьекха, чархашта кIай басар хьекха комбайнаш мугIарагIа дIаоттаяь латтар... ТIаккха фу гучадаьлар тIехьагIа?

Массехк ди хьалха колхозера хоам кхаьчар: ялат хьакха долалуш да тхо, аьнна. Вахар со колхозе. Парткоме чIоагIа кийчо еш бар ялат хьакха доладара, хIаьта художникаш боахкар хоза плакаташ яздеш.

Тамаш тIехьагIо гучаяьлар. Кхашка дIадахача тхона хайра цига ялат хьакха доладара цхьаккхе а саг ца кийчвеннилга. БIарг ма-кхоачча дIа-юха хьежача гуш вацар саг. 12 сахьат доаллаш кхаьчар тхо кхоалагIча мехотряде. IажагIа кIувс тессача санна хетийтар кхаьча латтача маькхо. Гаьннара тха бIарг кхийтар болх беш лелача шин-кхаь комбайнах. Михон догIашен дожадаь, Iоухаш дар кхаьча ялат. Укхаза, кха юккъе, Iодежа ялат хьакхара йола приспособленеш тIайохкаш бар механизатораш. Ховш да, из гIулакх комбайнаш мастерскешкара ара яхале даь хила дезилга.

— Мичай шун жаткаш? — хетт оаха отряда начальникага В. А. Козловга.

— ПхелагIча отрядера хьаяхка езаш я уж.

— Ай, селхан хьайоалас мегацарий уж?

Комбайнаш каст-каста йохаш кхай тIа сец. Цигга юха тоае езаш хул уж. Хоза хьекхача басара юкъера гучадувл дукха кхоачамбоацараш. Цудухьа хилар 14 июнагара 20 июнага кхаччалца укхаза комбайнашца 83 гектари хьакхари ардари къаьста долаш 127 гектари мара мукх чу ца эцар.

Мичад укхазара сов чIоагIа дийца сихонца ялаташ чуэцар? Боахаме хьакха а чуэца а деза ма-дий 1330 гектар кIа, 1080 гектар мукх, 50 гектар рожь, 100 гектар кен, 70 гектар ялата горох.

Мукх хьоккхача кхай тIа кхийтар тхоах колхоза керттера агроном нов. Савельев. Дежа улла ялат хьакхара комбайна приспособлени дIайола ца могаш боахкача механизатораштa юкъе вар из. ШолагIа йола комбайн тхо цига а долаш ехар. Из ремонта дIайига йийзар.

— Масса комбайн я колхозе? — хьаттар оаха цунга.

— Ткъаь шиъ, бакъда, тахарча денга болх беш 16 мара яц, — жоп делар керттерча агронома.

— ХIана?

— Цхьайолчар тIа болх бе нах бац, вожаш хIанз а ремонте я. Ялат дIаделехьа кхаш дика тоадаь ца хилар бахьан долаш хала да тхона хIанз касарах улла ялат хьалъэца.

Иштта дар лаьттан гIулакха бехктоккхаме волча специалиста тхога даь къамаьл.

Мукх хьокхаш йолча кхоалагIча мехотряда кхай йисте лаьттагIа чутехача чIоагIача бIоагIаш тIа дIатеха ба тIахьсхам: «Новкъостий шофераш, трактористаш!» Ялат дIакхухьача хана из Iоухаш ца дойтара йоакхо е». Цун цхьа-шиметр мара гаьна боаццаш бола никъ Iоихача маькхо IажагIа берзабаьб, цу тIа дажаш да оалхазарий Iулаш.

Шера кхерамзлен бокъо Iалашъяра кхайна гонахьа оахам даьл, бакъда, цигара хьааардоагIа наькъаш во хилар бахьан долаш еттача машинаш тIара ялат тIехкхувс. ХIара машина тIадотт шин бункер чура ялат. Бухь баьккхе хьалъюз машина. Из ялат дIанийсде деза, хIаьта из массане а кхоачашдац. ЗIаммига кIоаг нийсбелча а тIехтос ялат.

Комбайнераш шоаш а бац ялат ца дойтара йоакхо еш. МоллагIча квадратни метра тIара гулде йиш я коанаш йиза канаш.

Кхай тIа цхьаккхе ка ца буташ болх барца мара боаккхалац толам. Цунна теркам тIабахийта декхарийла ба колхоза механизатораш.

Тхоца кхай тIа бар гектара тIара мел хьувкъам боал а хьажа баьхка нах «Молния» яха листок яр арахеца езаш. Цхьабакъда, цу листокал дикагIа хургдар «Оарц дала!» аьнна листок арахийцача.

Ялаха хьурмат де яхача лозунгаца цхьана наькъа демашца дIаувш да халкъа рузкъа — ялат.

Кхашка долаш тха бIарг кхийтанзар «Техпомощь» яха йоазув тIадолча машинах. Лоадам боаца оатхал ехача а гаьнна дIайига езаш хул тоае еза комбайн.

А. САГОВ,
тха соб. корр.

Комбайнаш... сеца латт

Нагтахьа ди мара дагIац МагIалбике йоачан йоацаш. Делкъалца йIайха хилча, делкъал тIехьагIа догIа делх. Дошадаь мукха кIи канаш лаьтта IогIерт. Цар дехар деш санна хеталу: «СихагIа чуэца тхо» яхаш. Иштта эттача хьалашка бокккача маьхала гIулакх да техниках бизза пайда эцар, къахьегама овсарле алсамъяккхар, дика эттача хана хIара сахьатах пайда эцар.

Мишта латт хIанз боахамашка уж гIулакхаш? Мишта кхоачашъю цар шоаш оттаяь планаши графикаши? Къахата тIа-м геттара дика, нийса, лостам болаш да из дерригa а.

...Iуйрийна 10 сахьати 30 минути яьннай. Сийрда хьеж малх. Тхо долх «Алханчуртский» совхоза гурахьа дийна ялат хьокхача кхай тIа. Iурре кхача дезар цига, хIанз-м болх сихбенна хургба цига, яха уйлаш яр тха дагахьа. ГIалат даьнна хиннадар тхо. Гаьннара бIаргагу тхона, хи тIа даьхка пиллаш санна, наькъа йисте гулъенна латта комбайнаш. ЦаI, шиъ, кхоъ, йиъ... Ерригаш а 12. Комбайнашта гаьна боацаш Iохайша багIа нах. Уж ба комбайнераш. Сих ца луш къамаьлаш деш ба уж. Цхьацне цхьа дош оал, шоллагIчо — вож. Саготдеш ба механизатораш, цудухьа да цар къамаьл а дукха дог тIоз ца доаккхаш. Укхаза хила мича безар цар... Уж тхьоврре а ялат чуэцаш хила безар.

Кхай тIа вац цар болх вIаштIехьбаккха, уж балха тIа дIаоттабе безарех цхьаккха кулгалхо. Бакъда, укхаза вар совхоза парткома секретарь Цечоев Мувса. Из хилар фу пайда ба? Ялат хьакхара болх дIаболабанза бар цу дийнахьа.

Цхьабараш бехказа бовла гIертар тхона тIехь-тIехьа тIакхаьчача КПСС горкома хьалхарча секретара хьалхашка: «ХIанз а тIаьда я, ялат хьакха дIадоладе йиш яц», яхаш.

ТIаккха дерригаш а кхай тIа долх тхо. Берригаш цецбаьнна ба, хьакха йиш хиннай-кх ялат!

Механизатораш шоай комбайнашта юхе хьувз. Кхы а ткъо минут, ах сахьат дIадовл. Цхьабакъда цхьанне а болх дIаболабац. Эггара тIехьа тхона гучадоал комбайнаш бакаш чу доагор доацаш латтилга. Из да хьона хьонкал кIомагIа! Укхаза комбайнаш хьайоагIаш доагор кхоачаденнад, хIаьта из бригаде хьалхxе хьадара цхьанне йоакхо а яьц.

ДIахо тхона гучадаьлар укхаза газоэлектросварка а дIа-юха лела автомастерской а бригаде йоацилга. Нагахьа санна цхьа лоадам боаца оатхал йохе а фу де деза цар? Хьежаш багIа беза-кх из тоаялица, е мастерске йига еза комбайн. Цига-м тоаергьяр из. ТIаккха дIайода-кх ха.

КорзагIа вала везаш хIама дий-те из? ЛоархIабе мег алханчуртнаш ялаташ чуэцарца шоай ханцахьа. Тамаш хет лоархIабойя. Дукха да совхозе хьакха деза ялат. Масала, алхха мукх ба 3500 гектар, хIаьта кIа — 1100 гектар, бIаьш гектараш кхыйола культураш я чуэца езаш.

«Алханчуртский» совхозе я 29 комбайн. ХIара комбайно чуэца деза ялат 200 гектар хул. ДIалархIал тIаккха. Цхьан комбайно дийнахьа 10 гектар ялат чуэце а ткъо ди ха эш царна из болх чакхбаккха, нагахьа санна хаоттам дика хуле. Ховш мехиллара ца бойташ кхаьча мукх чуэцара цхьа кIира мара ха лац. ХIанз хулача йоачоний а лоархIам бича геттара воча хьал тIа да укхазара гIулакхаш.

ЛоархIам баьбац боахама кулгалхоша дIадахача шерашка хиннача кхоачамбоацарий а. Ялат чуэцилга тIехьадисар бахьан долаш дукха дайра из соахка.

Комбайнаш Iалашъяь яцар шера кхерамзлен кхоачонца, 10 ди хьалхагIа совхоза кулгалхошен специалисташен ялат чуэца техника кийча хиларах рапорт денна хинна дале а. Кхашка араяьннача комбайнаш тIа яцар хий чудола бешкаш, белаш Iажараш а йоацаш яр, тоъаш дац новраш, шиъ хила езача цхьацца мара яцар огнетушителаш.

Комбайнерашта ПугоевгIар Борисан Абоязитан, ЦечоевгIар Хьусенан Хьамидан, иштта кхыбараштa а довзацар шоай социалистически декхараш, яхье котбаьлча фу лургда хацар. Механизатораша дувцарах цу хьакъехьа царца къамаьл даьдацар цхьанне а.

Бакъда, совхоза парткома секретара М. Цечоева механизаторашта бовзийтабар «1977 шера хьувкъам чуэцилга, юртбоахама продукташи доакъараши кийчделга Iалашдара кхы тIа а де дезарех» бола КПСС Центральни Комитетен СССР Министрий Советея соцам. Дале а секретара ше мукIарал ма-дарра боахама хьалашка из кхоачаш мишта дергда хайтадац механизаторашта.

Цхьа аьттув ба «Алханчуртский» совхоза механизаторий. Мукх комбайнашца хьакха йиш я, хIана аьлча из боагIIашехьа кIоагаш чу бохк кхоабача хьакхарчашта доакъара лаьрхIа. Цхьабакъда из болх а укхаза таххапалца дIаболабаьбац.

Никъ хоадабича дада Ахриева цIерагIча комсаш лелаеча совхоза кхаш. Цига болх беш яр жаткаш тIаехка ши комбайн, хьакхари ардари къаьст-къаьста а долаш мукх чуэцаш. ШоллагIа ди дар из болх дIаболабаь. Ялат хьокхараштa дика довзар шоай декхараш. Царна дIахайтадар ноьмя мелий, социалистически декхараш миштад, яхье котваьлчоа фу лургда.

Укхаза а дар цхьацца кхоачамбоацараш. Масала, 24 июне болх беш цхьа агрегат мара яцар. ШоллагIъяр хьалхарча дийнахьа сарахьа еха сецаяр.

— Цхьа кIеззига хIама мара ца эшаш яр из — йоах хала а хеташ комбайнера Козловский Валере, — дале а ах ди доадир аз из бахьан долаш.

Из нийсденнад кхай тIа ехача машина ремонт яр дика вIаштIехьдаьккха ца хиларца. Рулевой управлене цилиндр хьаиккха мара яцар цун. Бригаде яцар сварка ю агрегат. Центральни усадьбе халла вIаштIехьдаьлар из тоае. 710 гектара тIа ба кхаьча мукх «Ингушский» совхоза кхашка. Из чуэца болабаьб механизатораша. Эггара хьалха шоай комбайнаш кхай юкъеяьхар толашагIболча комбайнераша Центроев Бауде, Гетагажев Хьажбикара, Алероев Ризвана.

— Укх шера аз дош деннад 400 гектара тIара ка бола ялаташ чуэца а 1000 тонн кIаи мукхи арда а, — йоах Гетагажев Хьажбикара, — из шин сезона нормал дукхагIа хул. Иштта лакхара декхараш тIаийцад вокх механизатораша а. Укхаза кхай тIа ба совхоза а отделене керттера специалисташ.

— Ер кха 135 гектар да, — йоах керттерча агронома Гандалоев Iийсас, — кхы хьовзам боацаш чуэца вIаштIехьдоале хIара гектаро 35 центнер мукх лургба. Ба а ба мукх дика хьийкъа. Цхьабакъда хьалхара хьовзам а хIанзехьа гуш ба. Совхозе бархI комбайн я ялаташ хьокхаш касарах Iодахкара вIаштIехьъяьха. ХIаьта тахан царех ялат чуэца араяьннараш кхоъ мара яц. Ма-мотта инженер эттача, е комбайнераш хьабахканза хилар бахьан долаш, е комбайнаш тIа цхьацца эшаш хилар бахьан долаш хьалхарча дийнахьа ялат чуэца ара ца йоалалуш йисар пхи агрегат. Цар болх баьбаларе дукхха а дукхагIа мукх хьакха тарлургдар совхозе. Болх бе араяьнна комбайнаш а Iодижа ялат чуэцара эшачунца Iалашъяьяц. ШоллагIча дийнахьа а кхо комбайн мара яцар укхаза ялаташ оардаш.

А. ХАРСИЕВ,
«Сердало» газета соб. корр.
М. ДАСКИЕВ,
«Ленина байракх» яхача газета отдела заведующи.

ТIехьабусараш боацаш бе болх!

ГIИШЛОШЪЕРИЙ ДЕКХАР

Укх шера доккхий а чоалхане а декхараш кхоачашде дезаш ба республика гIишлошъераш. Болх бе йолаялийта езаш я мехкдаьтта, газови, мехкдаьтта чакхдоахача промышленноста производственни объекташ, доккхий юртбоахама гIирсаш, дукха цIенош, школаш, кхыйола объекташ я хьалъе езаш.

Бакъда, укх дIабахача пхе бетта пар даьр гIадвугаш дац. Капитальни вложеней пхе бетта план 88 процент мара кхоачашъяьяц. гIишлой-монтажни балхаш дара — 84 процент, соахка цу хана хинначул 2 процент кIезигагIа даьд балхаш.

ЦIенхаштта тIехьадусаш да нах чубаха цIенош, деша даха йоацача берий учрежденеш, больницаш соцкультбыта, кхыйола объекташ хьалъелга.

Укх шера хьалхарча ялх бетта планагIа 94 эзар квадратни метр нах чубаха цIенош йистедаха дезача хьалдаь даьннараш 35,6 эзар квадратни метр мара дац. Масала, 470 моттиг йола деша даха ха йоацача берий учрежденеш хьалъяь хила езача цхьаь цаI эксплуатаце дIаеннаяц, иштта во лел школаш, унахцIено лораяра объекташ, хьайбашта лаьрхIа ю комплексаши помещенеши хьалъелга.

Из бахьан долаш тIа-тIа дукхагIа хул хьалъяь яланза латта объекташ. Укх пхе бетта 30 миллион сома маьха яраш тIакхийттай царна. Уж къаьстта дукха — 15,5 миллион сома маьха — я юртбоахаме. Цу гIулакхо чIоагIа зе ду республика халкъа боахама, пайда ца эцаш лоаттаду дукхха ахча, лохъю капитальни вложеней эффективность.

МалагIаш да тIехьадисара бахьанаш?

Керттердар да заказчикийн подрядчикийн балха юкъе цIенхаштта кхоачамбоацараш хилар. Республике хьалдеча гIирсех дукхагIдоаш подрядни способагIа хьалдеш да. Бакъдар аьлча, гIишлошъераша соахка пхе бетта даьчул 4 миллион сома маьха дукхагIа балхаш даьд укх шера.

Къаьстта дика болх баьб Нохч-ГIалгIай гIишлошъяра управлене (начальник Э. Э. Исмаилов). «Чечингсельстрой» треста (управляющи У. А. Арсункаев), «Чечинггазстрой» треста (управляющи Х. И. Экажев), № 7 йолча треста МУС-а (начальник Н. А. Ершов), кхычар. Цар кхоачашъяьй шоай планаш 1976 шерарчул дикка дукхагIа даьд балхаш.

Цунца цхьана дукххача подрядни организацеша болх ледара баьб. 29 предприяти лоархIаьяц бетта планагIа, цар ца деш дисад 2,9 миллион сома маьха балхаш.

Къаьстта тIехьаюсаш я ер организацеш:

Организацеш	Кулгалхой тайпан цIераш	Парторганизацей секретарий тайпан цIераш	План кхоачашъяра проц.
«Чечингпромстрой» гIишлошъяра			
Управлене ПМК-155	Богатырев А. М.	Бондарев А. К.	85
Управлене СМУ-5	Мусостов С. А.	Горина М. А.	70
НГТЭЦ СУ	Хасуев С. У.	Султабиев	49
«Орджтрансстроя»	Савин Н. П.	Турчина Е. В.	89
СМП-131	Нач. д. к.		
«Севкавнефтегазстрой» СУ-9	Камалеев Р. З.	Альтемиров К. Х.	46
«Чечингсельстрой» ПМК-101	Арчаков А. И.	Иванченко В. Т.	59
«Чеченингушводстрой» ПМК-8	Лаврик В. С.	Черников В. Т.	82
«Чеченингушводстрой» СПК-9	Балка П. А.	Бодунов Г. М.	72
Торговле министерства СМУ	Боков Р. В.	Гайворонский В. Т.	80

Подрядчикаша къаьстта во леладу нах чубаха цIенош хьалделга. Ах шера план 79 эзар квадратни метр йолча пхе бетта хьалдаьраш 34 эзар квадратни метр мара дац. Из болх геттара во бу МВД ОКС-а СМУ (начальник В. А. Аликанкин), «Чеченингушводстроя» (начальник А. В. Тужиков), «Чечингремстрой» треста (управляющи Г. Ф. Демин).

Белгалдаккха дезаш да цхьа хIама. Дукххача хана денз тIехьаюсараштa юкъе йолаш хьайоагIа НГТЭЦ СУ, СМП-131, СМП-383, торговле министерства СМУ, «Грознефть» объединене СМУ, «Севкавнефтегазстрой» объединене СУ-9 санна йола организацеш. Кхоачам боллаш материалаш, болх хьабе нах тоъац яхаш а кхыдола а тайп-тайпара бахьанаш лехаш бехктоккхама кIалхарбувла гIерт цу организацей кулгалхой.

Бакъда планаш кхоачаш ца яра керттера бахьанаш уж дац. ЛерттIа болх бе новкъарле ер фуд аьлча, из да наьха къахьегам кхетамца вIаштIехьбаккха ца хар, прогулаш еш хьаде хIама доацаш дукха балха ха йоаяр. гIишлош во хьалъяр. ТIехьаюсача организацей кулгалхоша боагIача бесса кхетабац шоашта тIалатта бехктокхам. хIаьта юкхьанпарча партийни организацеша коллективаш оарцагIъяхац планаш кхоачашъяра, болхлошта овсаре хьахьегара эша хьалаш Iалашделга кулгалхошкара хьадехац.

Республика хьалха латтача гIишлошъеча организацей опыто хьахьокх вай хьалашка планаш кхоачашъяь ца Iеш дукхха тIехкхоачашъе а йиш йолга. Цу гIулакха эггара хьалха эшар да ерригача торонех пайда эцилга, лоархIамегIйолча объекташта материальни къахьегамен ресурсаш тIаерзаелга, гIишлош хьалъяра ханаш лоацъелга.

Республике капитальни гIишлош хьалъяр тIехьадусаш хилара наьха санна бехке ба заказчикаш. Царех дуккхачар кхоачашдац шоай декхараш, эшача хана хилийтац оборудовани, проектно-сметни документаци, ханнахьа дIадоладац финансировани елга. Массанена а дика ховш да план нийса а ханнахьа а вIаштIехьъяккхаро гIирсаш хьалделга а средстваех пайда эцилга а аттача доаккхилга.

Из ишта дале а шоаш ахча хьахьожадайта баьлча кхы хIаман бала ца кхоачаш багIаш хул цхьабола заказчикаш. Из бахьан долаш дукхха гIишлой-монтажни балхаш «цхьаккха да воацаш» дус. хIана аьлча уж юкъехьоп подрядчикий плана е боахама способагIа деш а хилац. Иштта дукха ахча дус цхьаккха пайда ца эцаш.

Масала, укх шера «Грознефть», «Грознефтеоргсинтез», «Консерваплодоовощ», «Чеченингушвино» объединенешка, юрта боахама Министерстве дукхха гIишлой-монтажни балхаш дисад подряда плана юкъе ца хьош.

Цу тайпара гIулакхаш нийсденнад нах чубаха цIенош хьалдара план вIаштIехьйоаккхача а. 22 эзар квадратни метр нах чубаха цIенош хьалделга подрядни организацей плана юкъедихьадац, из хул республика шера планах 10 процент. Из бахьан долаш къахьегамхошка дIа ца кхоачаш юсаргъя 400 квартира.

Нах чубаха цIенош хьалделга къаьстта во леладу магистральни мехкдаьтта проводий Къилбаседа-Кавказски управленен «Кавказтрансгаз» объединенен. Республика доазонал арахьа 12,5 эзар квадратни метр цIенош хьалде деза цар. Бакъда цхьадола цIенош дIадоладаь 3—7 шу даьннад.

Укх шера боахамий низаца де лерхI 15,4 миллион сома маьха гIишлой-монтажни балхаш. Дукххача кулгалхоша шоашта дукха хало ца еш лелабу из болх. Цудухьа пхе бетта пайда ца эцаш дисад миллион сом совгIа. Из болх во берашта юкъе я «Чеченингушвино» объединени, юрта боахама министерство, «Скотопром» трест, «Консервплодоовощ» объединени.

Лоацца аьлча гIишлош хьалъелга республике дикача хьал тIа да ала йиш йолаш дац. Цудухьа хIанз вIалла ха а ца йоаеш дерригa низаш оарцагIдаха деза капитальни гIирсаш дара план кхоачашъяра. ЛоархIамегIа йола объекташ хьалъеча шин сменагIа болх бара, къахьегама дисциплина чIоагIъяра, ерригача техникага бизза болх байтара, овсаре къахьегара наха эша хьалаш вIаштIехьдахара.

М. ВИННИКОВ,
КПСС Нохч-ГIалгIай обкома инструктор.

КХОАЧАМБОАЦАРАШ ЛОВРГДОАЦА ХЬАЛАШ ХЬАДЕ

КПСС ГРОЗНЕНСКИ ГОРКОМА ПЛЕНУМЕРА

— Кердача Конституце проект ювцилга къахьегамхой политически хьинар айденнача хьалашка хулаш а советски демократе доккха цIей санна чакхдоаккхаш а да, — аьлар укх деношка КПСС горкома пленуме «КПСС ХХV съездо дIадехарашка хьежжа комплексо вIаштIехьбоаккхача, идеологически балха эффективность лакхъяра партийни организацешта хьалхашка латтача дехарех» доклад яьча парте городской комитета хьалхарча секретара **Н. И. Семенова.**

— КПСС ЦК майски Пленума решенеш ларде а лувцаш города партийни, советски, общественни организацеша айхха вIаши дувз СССР Конституце проект ювцилга Сийлахь-бокхача Октябра 60 дизара сийна еча кийчонца.

Кердача пятилетка керттера лостамаш белгалдоахача хана КПСС ХХV съездо партийни организацеш тIахьяйхай идейни кхетам баларен керда саг хьалкхевареи дешаяшта къаьстта терко тIаахийтара. Балха моллагIча кхыча сфере санна идеологически балха а хьалхарча моттиге увттаю хIанз цох хьахулачунга хьажареи эффективностеи проблема.

Цу даькъе кIезига даьдац укх тIеххьарча хана города партийни организацешка. Отта а яь кхоачашъеш я ерригача идеологически кадрашта укх карарча пятилетке марксистско-ленински, экономическа дешар хьехара, профессиональни кийчо лакхъяра йола перспективни плана. Ерригача юххьанцарча партийни организацешта могаьяь шоай къахьегама коллективашка идейно-кхетама болх лелабара йола комплексни организационно - функциональни структура. Цо йиш хулийт партийни, профсоюзни, комсомольски, кхыча общественни организацешка идеологически болх вIаши цхьаней экономически, социально - политически, производственно - технически декхараш кхоачашдарца айхха бувзаш лелабайта.

Массанахьа кIоарга Iомаю парте ХХV съезда материалаш, общественно - политически чтенеш, Iилма-практически конференцеш, тематически сайренаш чакхйоах. Политически сакхетам хьабара, патриотизми интернационализми чIоагIъяра, Даьхен сийлен истори довзаши цох доккхал деши нах хилийтара чIоагIа пайдане хIама да партей къахьегамеи ветеранашца вIашагIкхетараш чакхдоахилга, революце, тIема, къахьегама сийлен моттигашка гIолла походаш елга, къахьегама коллективай летописаш хьаелга.

Бакъда, карагIдаьнначох кхоачамбаь Iе йиш йолаш дац гIулакх, аьлар докладчика, хIана аьлча идеологически болх боаржабе беза бахача нахах берригаш чулоацаргболаш, керда саг кхевара беча кхетама балха деррига доакъош вIашагIдехканза даргдац, вай балха еррига организационни формаш цу гIулакха тIа а ерзаеш.

Дукха ха йоацаш хиннача КПСС обкома V пленумо хьахьекхад КПСС ХХV съездо оттадаь декхараш кхоачашдарга долха лоацагIа дола наькъаш. ХIаьта таханарча пленумо лерхIар — парте обкома пленумо дIадехараш кхоачашдечара города берригача идеологически балхлой лоархIами моттиги къоастаяр.

Идеологически болх комплексни наькъаца лелабеча лоархIаме дакъа кхоач къахьегамца коммунистически дог-уйла йолаш нах хьалкхебара гIулакхага. Октябра сийна доккхий социалистически декхараш тIа а ийца «ХIара балха денна — дикала Знак!» яхача девизагIа яхь лоаттаеш ва хIанз 6 эзар болхло, 204 бригада, 72 цехи участоки, 15 предприята. Цар дош деннад юбилей тIакхоачашши шера заданеш тIеххкхоачашъе. Къахьегама коллективаш политически дикка дегIаьхкалга хьагойт «Цхьаккха тIехьавусар воацаш» яха ростовчаний болам цар шерра хьаллацаро.

ХIанз городе 3 эзар кадрови болхло ва шоай лоIамагIа къоначарна говзал Iомаяь ца Iеш царна боагIаш бола кхетам луш а цар вахара гIулакхашта тIахьожам лоаттабеш а. Хьехамчий болам боаржабара шоай коллективе белгалбаккха мегаргбола болх белга хьахьекхар пленуме къамаьл даьча ацетонови завода аппаратчика **А. М. Аллакиева.** — Тханцига кадрови болхлоштей къоначарней юкъе договораш увттаелга чIоагIденнад. Хьехамчий совет каст-каста хьож ветеранаша шоай шефски гIулакхаши къоначар шоай декхараши мишта кхоачашду.

Тахан городера эзар совгIа вола болхло укх шерара задани кхоачашъяра гарга ва. Царна ва вагонни депо слесарь В. А. Паничкин, СМУ-10 монтажникий бригадир А. И. Цечоев, ремонтно-механически предприяте слесарь Б. А. Ирзиев, «Грознефть» объединене трубно-инструментальни база сварщик М. А. Катиева, резчикаш Ш. Х. ра план кхоачашъяь яьнай швейни производственни объединенера швея-мотористка М. А. Катиева, резакаш Ш. Х. Исаеви Ш. А. Хумидови.

Баккхама гIулакхаш шеррача идеологически балхаца Iалашдарах дийцар пленуме «Красный молот» завода парткома секретара заместителя **Л. В. Конькова.** Укхаза дикагIболча болхлоштей общественни гIулакхаш кхоачашдераштей «Къахьегама ветеран» яха сийлен цIи лу. Хан-хана тематически сайренаш хьалхалаттарий слеташи чакхйоах. ЧIоагIа тоаш кийчъяь къахьегама сийлен аллея я укхаза, шоай цхе къахьегама ветеранийи ваь Советски Союза Турпалийи цIерагIа йола премеш хьежаелга оттадаьд. ХIара шера яхье котбаьннарашта бокъо лу йоаржаьча завода байракха хьалхашка сурт дакха.

Иштта корта болаш лелабу къахьегама кхетам балара болх № 3 йолча пассажирски автотранспортни предприяте, швейни производственни объединене, № 7 йолча СМУ, кхычахьа.

Социалистически яхь политически, къахьегама, нравственни кхетам лулга вIаштIехьдоаккхача эггара чIоагIагIа влияни еш дола гIулакх хилар хьахьекхар пленуме къамаьл даьча КПСС Заводской райкома хьалхарча секретара **А. И. Бабикова.** Къахьегама коллективай вахаре дика лераш юташ гIулакх да СССР 50 шу дизара цIерагIча химзавода коллективо «ХIара балха денна—дикала Знак!» аьнна дIайолаяь яхь. ХIаьта из гIулакх укх юбилейни шера кхы а кIоаргдара шоаш деш долчох хоадам болаш дийцар укхаза цу завода директора **Ю. Н. Кавюпа.** Яхь лелаяра гIулакхаца айхха бийза лелабу коллективе беш бола кхетама болх.

Партийни организацеша кIезига даьдац коллектива хьалхашкара хIаране бехктокхам айбара, къахьегама дисциплина чIоагIъяра. Бакъда, из гIулакх дика да ала кхы а гаьна да. 1976 шера промышленни предприятешка прогулаш ярах доадаьд 15,4 эзар сага-ди. Из бахьан долаш хьа ца еш йисай 1 миллион сома маьха продукци. Алхха Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене яь прогулаш хилар 13,8 эзар сага-ди.

Дукха хувцалу промышленносте кадраш. Соахка уж дIаккхаьчар юкъера лаьрхIача 30.8 процентага. ХIаьта йий доаккхача заводе уж хувцабелар 123 процент, № 1 йолча гIишлон-материалий комбинате — 98, макаронни фабрике — 90, «Металлист» заводе — 68, № 15 йолча тIгенарий даьтта доаккхача заводе — 45 процент.

Идейно-кхетама балха тIа эггара лоархIамегIчарех цаI да нах марксизма-ленинизма идеяшта тешаме болаш хьалххебар. 1976—1977 дешара шера политически экономически дешара тайп-тайпарча формашка дакъа лоацаш хилар 88 эзар саг е ийслагIа пятилетка йолалуча хана хиннарел 2,5-зза дуккхагIа.

Шерра баьржаб «Пропагандисто—пятилеткана» яха болам. Из хьаллаьцаб 2 эзар гаргга волча пропагандисто. Цар новкъосталца отта а яь чIоагIъяьй цехий, бригадай, участкай 1 эзар гаргга йола встречни планаш, 14 эзарие къаьст-къаьста тIаийца социалистически декхараш, эффективности дикали айяра йола 855 лицеви счет.

—Марксистско-ленински экономически дешаре дакъа лацаро тха къахьегамхошта новкъостал ду балха тIа толамаш даха, общественни вахаре хьинаргIа дакъа лаца, — аьлар «Электроприбор» завода налалчика **А. Н. Зайцева.** Заводе шера дешаш хиннав 562 саг. Царна юкъера дуккхабараш белгалбаьннаб яхьа инициатораш, рационализатораш санна. КарагIдаьннарех дийца ца Iеш цу балха тIа дола кхоачамбоацараш а хьахьекхар нов. Зайцева. Хьалха латта опыт лерттIа дIайовзийтилга вIаштIехьдаккхац, кIезига кийчъю рефераташ; кхоачам боллаш пайда ийбац классикай произведенеех, пропаганда технически средстваш хайра юкъеозац.

ХIанз а дукха моттигаш нийслу КПСС ХХV съезда материалаш, революционни теоре керттера положенеш вай заман лоархIаме проблемаш Iомаелга формально леладеш. Из ишта нийсделар шозза яхар санна шеръеннача партийни экономически дешара сета кхоачам хиллал квалифицированни пропагандисташ Iалашбелга дуккхача районни комитеташа юххьанцарча партийни организацеша а вIаштIехь ца даккхар бахьан долаш. Нагахьа санна 1971 шера партийни сетерча пропагандисташта юкъе лакхера образовани яраш 84 процент хиннабале хIанз из хьоккхам 81 процентага кхоачаш лохбеннаб, хIаьта Заводской районе уж 14 процент эшабеннаб. Партийни организацеша лерттIа тIахьожам лоаттабац занятеш чакхъяхара, цар лоархIам беча хана дукхала хьоккхамаш мара теркалдац.

КПСС обкома V пленуме города партийни организацеша цIенхаштта критика яьяр кулгалдеча кадрашца беча балха кхоачамбоацараш хилийтарах. «Кулгалхочун къахьегам» яхача КПСС горкомерча семинара занятешка хьаухараш 50 процент мара хилац. Каст-каста занятешка хьа ца ухаш бус нн. Х. М. Ахматукаев — ПМК-223 начальник, И. П. Зверев — УПП ВОС начальник, И. А. Лапкевич — «Чечингснабсбыт» объединене управляюще заместитель, Ш. Сатабаев — «Вторсырье» Нохч-ГIалгIай база управляющи, кхыбараш. Грозненски мехкдаьтта институтерча курсашка ца ухаш сайцаб нн. В. Г. Компанцев — «Грознефть» объединене оборудованена ремонт еча база директор, В. С. Багиров — «Трансмаш» завода директор, Г. Г. Аракелян — радиотехнически завода директор.

Докладчика а цул тIехьагIа къамаьл даьчар а белгалдоахар коллективашка а нах бахача а беш бола агитационно-массови болх дикка тоабе безаш хилар. Предприятей кулгалхоех дуккхагIбараш шоай бахача моттигашкарча нахаца вIашагIбетталац. Цаьха быт, царна эшараши дIадехараши довзац царна.

ХIанз каст-каста еш я Iилма-практически Iилма-теоретически конференцаш, бакъда иштта цIи хилар мара кхы Iилманца дувзаденна хIама доацаш хул уж. Партийни комитеташка ювца оттаеча проблемех систематизаци яь материал хуларе, царна цу даькъе Iилмахоша новкъостал доре из иштта хургдацар.

Къаьстта теркам тIаахийта дезаш да нахе нравственни кхетам балар гIулакх. Вай ла йиш йолаш дац хIанз а тIехьа каст-каста вай вахаре нийслуш дола шийна болча аьттонна балхах пайда эцар, социалистически доалахьенна тIаккхувдар, кхааш мйдар, тIехдаьха къаракъаш мелар, мелкобуржуазни психологни дIаяхача заман тIехьдиса гIулакхаши хьаллувцар санна дола айпе гIулакхаш. Цу тайпара кхоачамбоацараш шоашкара гучадувлийтар бахьан долаш партера дIаваькхав «Медтехника» управлене начальник В. Х. Эльмусов, «Респотребсоюза» торгови база склада заведующи А. Я. Абдулкадыров.

Наха юкъе беча идеологически балха тIа ший къаьстта моттиг кхоач профилактика советашкей опорни пункташкей, хIаьта иштта уличнин домови комитеташка, новкъостий судашка, массаза болх беча агитпункташкей агитплощадкашкей.

Пленуме цIенхаштта критика йир ВЛКСМ горкома кагирхошта юкъе шерра нравственни кхетам балара гIулакх доаржа ца дарах, царна салаIара хьалаш вIаштIехь ца дахарах. Из иштта хилара мукIарал а деш, гIулакх тоадара города комсомольски организацеша дIахо йодача хана де лерхIачох дийцар пленуме ВЛКСМ горкома хьалхарча секретара **Г. Х. Эльмурзаева.**

Кхетама болх вIаштIехьбоаккхача шоашкара ледарло гойт вай творчески союзаша, театраша, музеяша, библиотекаша, клубни учреждениеша. Наха кхетам балара кхуврчаш хинна дIаэттаяц Ленина цIерагIа культура Дворец, 20 участка, хлебокомбината, «Трансмаш», Анисимова цIерагIча заводий, 15 участка клубаш, Пролетбата, Горьке цIерагIа культура цIенош. Хьалха хинна ший сий дожалаьд Крупскаяьй цIерагIча машиннаькъахой клубо. Укхаза хIанз болх беш яц революце, тIема, къахьегама музей, атеизма клуб.

КПСС обкома Х, XIII пленума решенеш кхоачаш а еш, города партийни организацеша цхьадола гIулакхаш чакхдаьхад интернациональни атеистически кхетам чIоагIбара тIадерзадаь. Цу даькъе шерагIа пайда ийбе даьннад идеологически балха ерригача звеньех. Уж дешаш даим дувц городской районни комитетий пленумашка, бюро заседанешка. Бакъда, вай кхоачамбаь Iе йиш йолаш дац бахача нахан кагирхоштей интернациональни атеистически кхетам балар гIулакха. Парте горкомо даьча социологически тохкамаша хьахьекхад «Трансмаш», хлебокомбинат, индпошива фабрика санна йолча къахьегама коллективашка дынах тешараш дукха хилар. ХIаьта а атеистически болх боаржабара хайра хIама деш яц цар партийни организацеш. Городе болх беш я кераста дына секташ санна бусулба дына яраш а. Царна керте латтараша дына культаех дола законодательство телха а деш вIашагIкхетараш чакхдоах.

Кагирхошта юкъе, цу даькъе дешархоштей студенташтей юкъе а нийслу националистически уйлаши гIулакхаши доахкараш. Масса тайпарча харц гIулакхашта цу сахьате йоагIаш йола оценка луш партийни организацеш хулга хьадийхар пленумо.

Докладчика а пленуме къамаьл даьча кхычар а дуккхаза белгалдаьхар хIанз беш бола берригa идеологически болх СССР кердача Конституце проект къахьегамхошка шерра ювцийтара, цун хIара мугI шоашта хетарашца, ловрашца буста а бусташ, уж кIоарга боашхаш хилийтара тIаберзабе безилга. Из деча хана социализмана карагIдаьннараш, советски вахара хьисапа еррига оагIонаш, социалистически демократе башхалонаш шерреи къаьгган дIагойта еза. Конституце проект ювцаш лаьрххIа занятеш чакхйоахилга Iалашдииза даргдац хIара коллективе, цу гIулакха пропагандисташ, лектораш, политинформатораш, агитатораш, берригa идеологически активисташ юкъе а озаш.

Идеологически болх тоабара тIаберзабаь соцами комплексни плани тIаийцар пленумо.

Пленума балха юкъе дакъа а лаьцар, къамаьл а дир КПСС обкома секретара **М. О. Бузуртанова.**

С. МАЙСИГОВ.

Грозненски ремонтно-механически завода дуккхача болхлоша чIоагIа лоархIаши сийдеши ва къахьегама ветеран А. С. Кулаков. 27 шу дизад из болх беш вола, царех 15 шера цу завода котельно-сварочни участке къахьегаш ва из. Цига цхьаккха болх бац цунна дика ца бовзаш. Цудухьа вIаштIехьдоал цун хIара сменагIа нормаш 120—130 процент кхоачашъе, ше тIаийца декхараш даим тIеххкховчашде. Ший опыт дог раьза долаш дIа а луш дукха къона специалисташ хьалкхебаьб цо.

СУРТА ТIА: къахьегама ветеран, слесарь А. Кулаков.

А. ТРУНОВА сурт.

ВАЙ ЛОАЛАХОЙ БОЛЧА

ЗВЕНО КУЛГАЛХО

Тхо сецца Пригородни районерча Коста Хетагурова цIерагIча колхозе дIакхаьчача хана кхашка баха беза къахьегамхой шо - шоай бригадашка, звеношка дIабекъаш вар Онгуштерча боахама керттера агроном Джатиев Хазби. Цига латтача наха юкъе яр колхоза дикагIа йола звеньевая Даскиева ИсмаIалий Тамара а. Цхьа ха яьлча хьакхаьчар ахархой кхашка дIабига яьхка машина. Кхоачаш итт - пхийта минут а ялалехьа коа дизза лаьттача нахах цхьа хьахо мара висанзар. Гувна тIара Iохьежача гуш яр шоашта тIехьа дом а гIоттабаь йолха ахархоех етта машинаш.

Тхо кхай тIа нийсденнача дийнахьа ший звеноца къахьегаш яр Тамара. Цхьаннахьа дош оалаш, вокхазахьа ше кулг тохаш лелар из.

Соахка тха звенос хIара гектара тIара, юкъера лаьрхIача, 205 центнер коартолаш чуера, — йоах Тамарас. Цхьабакъда Сийлахь - боккхача Октябра 60 шу дузача укх юбилейни шера коартолаш кхы а дикагIа хьувкъас лаьрхIад оаха.

Звеноцара нах... Уж дукха бац. Берригаш а иттех саг ва. Уж ба цхьан гIулакха кхотабенна тайп - тайпарча къаман викалаш: эрсий, гIалгIай, хIирий...

— ДIа латтар хIире я, Джусоева Катя. КхоалагIа шу да из соца цхьана къахьегаш йола, — йоах Даскиевас.—Укхаза болх бе йоалаелар из юкъера школа чакхъяьккхачул тIехьагIа. Цудухьа кхетаде хала дац, цу хана из балха говзал йоацаш хиннилга. Юххьанца къахьега йолаеннача хана ка ялацар. Барт болча коллективе массаза а нийслуча тайпара оттадаьд оаха тхоай гIулакх звеноцарча ахархошта юкъе. БоккхагIчара, дуккхача шерашка опыт Iоаяь болчара, Iомабу селхан школа яьккха баьннараш, къонабараш. Дукха ха ялалехьа уж шоай хьехархошта тIа а кхув.

ГIулакх кара дола цхьавола саг гIараца — татаца хIама чакхдаккха гIерташ хул. Цу наха тара яц Даскиева Тамара. Къахьегача нахаца цо деш дола къамаьл даим сабаре, сатийна, саг дика кхетаргволаш хул. ХIаьта оалаш мадий «сиха даха хий фордах кхийттадац» аьле. Тамарий сабаре къамаьл ахархочун дега тIа кхоачаш хул, цох боагIаш бола пайда а боал.

А, аьнна хетаргда цхьаволчоа хоза аьлча ца кхеташ бола нах а болаш ба. КIезига-м ба уж, хIаьта а болаш ба. Цу тайпара саг нийсъелча Тамарас оарцагIйоаккх коллектив. Цунца дувзаденна цхьа масал доаладир тхона колхозе.

...Хоза бIаьстан депош даьхка гIад а баха сихбенна коартолаш дIаювш боахкара Тамаре звеноцара ахархой.

— Цхьа нормеи ах нормеи хийцца кхоачашъергья оаша тахан, — аьлар цар мишта болх бу бIаргабайнача колхоза керттерча агронома Джатиев Хазбе. Цун деша юкъе икхар тIаккха Тамара.

— ДIайийнача гектарашка хьежача болх во баьб ала йиш яц, бакъда дикалга а хьажама-везий, аьнна цо массехк саг вIашагIтехар цу гIулакхага хьажа. Царна юкъе вахар керттера агроном а.

Баьча тохкамо хьахьекхар юстара ваьллача механизаторо коартолаш тIехнга йийнилга.

— Ер болх юха бе безаргба хьа, — аьлар Тамарас.

Из дукха раьза хиланзар шийга дувцачоа. Цхьа ха яьнача хана ахархой гулбелча Тамарас дIадийцар массанега а тхьоврa ше эийна гIалат. Лист - листа дош дехаш бар колхозхой. Ше бехке волга кхетадир механизатора.

Уж Даскиева Тамарах доахка дика гIулакхаш а цо доаха толамаш а белгалдоахаш цунна сийнай «Знак почета» яха орден.

— Цу совгIато со декхарийла ю дIахо йодача хана кхы а дикагIа болх бе, — йоах звено кулгалхочо.

Уж дешаш дега тIара доагIаш долга хьахьокх цо гIулакхашца. Колхозе яьржача яхье хьалхарча мугIаре йоагIа цо кулгалдеш йола коллектив. Тамарас лаьрхIад пятилетка шоллагIча шера шоашта тIачIоагIъяьча 20 гектарах хIаране тIара 200 центнерал кIезигагIа йоацаш коартолаш чуэца.

Тамарас шерра дакъа лоац колхоза общественни вахаре. Из я Тарскерча юрта Совета дешара даькъе вIашагIъеллача комиссена чуйоагIаш. Дукха къахьег цо вайнаьха йиIигаш дешара юкъеозаш.

М. ОСМИЕВ.

КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА V ПЛЕНУМА РЕШЕНЕШ КХОАЧАШЪЕШ

ИДЕОЛОГИЧЕСКИ БОЛХ КОМПЛЕКСАГIА ЛЕЛАБУ

ПАРТЕ районни комитето, юххьанцарча партийни организацеша кхетам балара гIулакх комплексни наькъагIа леладанза дарг ца хиларах йола КПСС ХХV съезда указанеш шоай балха ларде а ехка, берригa идеологически массово-политически болх дIахо тоабелга вIаштIехьдоах. Идейно-политически, интернациональни, атеистически, къахьегама кхетам лулга дикагIеи пайданагIеи хилийтарца дувзаденна дешаш каст-каста дувца увттаду юххьанцарча партийни организацей собранешка, КПСС райкома пленумашкеи бюро заседанешкеи.

Ховш ма-дарра, организаторски политически балха белгаларча даькъе боахаме карагIдувлларашка хьежжа мах бу. Соахка дика толамаш даьхар района совхозий къахьегамхоша — заданел совгIа 34 процент ялат дехкар паччахьалкхенга. Ка бола ялаташ духхьашха эггара чIоагIагIа хьийкъар районе — ХIара гектара тIара 28,6 центнер яьлар. Тоъал дукха дехкар паччахьалкхенга дулх, шура, сом, кхыйола юргбоахама продукци.

Кхашкарчей фермашкарчей къахьегамхоша шоай дерригa низаш тIадахийтад уж толамаш пятилетка шоллагIча шера кхы лаьгI ца далийтараи дIахо доккхагIа хилийтараи. Толаме кхоачашъяьй хьалхарча квартала план — дулх даккхара 108 процентин шура яккхара 107 процентин. Уж продукташ соахка цу ханна яьхарашца нийсйнча дикка дукхагIа хиннай.

Районо декхар тIаийцад 12 эзар гектара тIа дIадийнача ялатий хIара гектара тIара 1977 шера 32 центнер яккха.

Доккхий, бехктокхаме декхараш латт района баьцадаараш леладераштa хьалхашка. ИйслагIча пятилеткечул 2,5—3-зза дукхагIа дохаргда паччахьалкхенга баьцадаараш, 1980 шера оаха даккха деза 33 эзар тонн ялат, 2 эзар тонн дулх, 6,8 эзар тонн шура.

Уж декхараш кхоачашдара организационно-партийни идеологически балха боарами дикка лакхбе, партийни паччахьалкхени дисциплина ма-могга чIоагIъе, ерригача партийни, советски, профсоюзни, комсомольски, боахама органий низаш оарцагIадаха дезаргда.

Партийни организацешта хьалхашка латта / декхараш кхоачашдеча идеологически болхлойи интеллигенцеи тайп-тайпарча отрядашка хьинарегIа дакъа лацийтар духьа пропагандистий лекторий, докладчикий, политинформаторий совещанеш-семинараш яьй. Идейно-политически балха юкъе хьинарегIа дакъа лаца баьннаб кулгалду болхлой, юрта боахама специалисташ, юртара интеллегенци.

Къахьегамхоща беча идеологически балха тIа юкъмоттигера дакъа лоац хIанз парте ХХV съезда документаш, КПСС ЦК октябрьски (1976 ш.) Пленума решенеш, «Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 60 шу дизара хьакъехьа» КПСС ЦК-ас баь соцам, СССР кердача Конституце проект шерра дIайовзийтарои Iомаярои. Цу балха тIа партийни организацеша хьалхле лелаю съезда материалаш дIайовзийтара оттаьча перспективни планашцеи Сийлахь-йоккхача Октябрьски революце 60 шу дизара даха ма-доагIара накъа долхаш чакхъяха КПСС райкомо кийчъяьча мероприятешцеи. «Съезда идеяш—нахага кхачийта», «Октябра 60 шу дизара дика накъагIоргда» яхаш тема а йолаш лекцеш еш, беседа, общественно-политически чтенеш ю культура учрежденешка, клубашка.

Партийни организацеша, «КПСС ХХV съезда решенеш кхоачашъяра даькъера устни политически агитаце лоархIам айбара хьакъехьа» КПСС ЦК-ас баьча соцамца хьалхле а лелаеш, эргайоахаш тоаю устни политически агитаце формаш, хаттарийи жопийи сайренаш ю, бахача наха хьалхашка партийни, советски, боахама болхлоша къамаьлаш делга, юрташка лекторски группаши агитбригадаши ухийтилга, митингаш, граждаяий сходаш елга вIаштIехьдоах.

Устни политически агитаци еш 215 политинформатор, 244 агитатор, КПСС райкома 52 докладчики лектори, «Знание» яхача общества 545 лектор ва.

Вай мехка а доазол дехьа а хулача кердача хIамашта къахьегамхой духтIабоах агитатораша политинформатораша. Массово-политически балха системе йоккха моттиг дIалаьцай единни политдено. Цу дийнахьа боахамашка, предприятешка, нах бахача моттигашка лекцеш еш, докладаш, беседаш ю районерча 200 совгIча лектораша, докладчикаша, политинформатораша, агитатораша.

Ала дезаш да, болх беш тхачига лекторски группаш хьалхагIа а хинна хилар, цхьабакъда болх хьаьдача планагIеи лаьрххIай ца лелабар бахьан долаш эффективность кIезига хилар цар балхах. ХIанз кхыча тайпара да гIулакх. ХIара лекторга района хьашт долча предприяте, совхоза учреждене доклад е йиш хургйолаш бIаргчача шера оттаяьй лекционни пропаганда планаш. Агитатораша, политинформатораша ергйолча докладий графикаш увттаю партийни организацешка, инструктивни совещанеш ю, планаши социалистически декхараши толаме кхоачашдара пайдаией новкъостал деши хургдола гIулакхаш чакхдоах.

ДIадахача шереи укх шера хьалхарча квартале 14545 доклади лекции йийшай, цу даькъе 600 — интернациональни атеистически темах лаьца.

ИДЕЙНО-КХЕТАМА балха декхарех цаI — наьха къахьегама хьинар ма-могга айдар. Къахьегамца кхетам балара ше беча практически балха тIа парте райкомо хьалхле лелаю наха политически кхетам луча толам балара бустам хьадда гIулакхаш да яхача Л. И. Брежнева указанеца.

ЦIаккха а лаьгI ца йолийташ терко ю социалистически яхьа, къахьегамца коммунистически гIулакх леладара тIехьарча болама, къахьегамцеи политически луш бола кхетам айхха бувзабенна хилийтара. Социалистически яхье дакъа лоац районерча 3700 совгIча къахьегамхочо, 265 саг коммунистически къахьегама ударник ва. «ХIара кхайна—дикала Знак!» яхаш девиз а йолаш къахьегаш 28 механизированни отряд я районе.

Доккхий производственни толамаш дахара, къахьегамца сакхетаме, коммунистически гIулакх хургдола уйла къахьегамхошта дег чу йоссаяра дикка гIо ду моральнии материальнии стимулироване. ХIара квартале яхьа итогаш ю, котбаьннарашта КПСС райкома, къахьегамхой депутатий райсовета исполкома, профсоюза райкома карара кара тела ЦIе байракх лу. Районе хьалхалаттача доярка на, свинаркана, скотника квартала итогегIа Украина Компарте Калачакски райкомеи райисполкомеи карара кара тела ЦIе вымпел, Сийлен грамоташ лу.

Партийни организацеш, наха идейни воздействи яра бе-беча формаех, средстваех пайда а эцаш, гургдолчей кхетадергдолчей тайпара дIахьокха гIерт вежарашха долча халкъаша доаха толамаши царна карагIдувлараши, коммунизм хьальеча цар лоаца дакъа. Вежарашха йолча автономни республикай деноги чакхдоах районе. Къахьегамхоштей кагирхоштей интернациональни кхетам балара деша юкъе йоккха моттиг хьожаю революционни къахьегамен традицешта, советски вахара хьисапа пропаганда яра. Парте ленински къамий политика лоархIаме гIара проблемаш шерра Iомаю партийнии комсомольски политически дешара системе. Вежарий доттагIала уйлаца къахьегамхошта кхетам балара боккхача лоархIаме Урус-Мартановски района къахьегамхоша г. Грозне Заводской района къахьегамхоца айхха вежарашха лелабу бувзамаш. ХIара шера цхьа белгалдоах традиционни «ДоттагIала цIейш», «Марсен гонен цIейш», «Огонекаш», кагирхой сайренаш.

Иштта боккхача интернациональни лоархIаме да шерагIа шу массаза доал дуккхагIа чIоагIлуш дола Украина Каланчакски районеи Урус-Мартановски районеи къахьегамхошта юкъе тоссаденна дохаргдоаца доттагIал. ВIаши новкъостал дар, толашагIа йола опыт дIа-юха эцар, къахьегаме карагIдаьннараш доттагIашта довзийтар укх 15 шера боккъал дика традици а хинна дIаэттад. Урус-мартановций вахарах хоттаденна дакъа а хинна юкъеденад украйнски доттагIащара вежарашха дола хьоашал.

Района партийни организацешка хьахиннай къахьегача коллективашка, нах бахача моттигашка беча атеистически балха тайп-тайпарча формайи методийи белгалара система. Эггара хьалха уж я кинолектореш, индивидуальни беседаш, гражданий сходаш, атеиста денош, керда обрядаш юкъекхьар, и кх. дI. Цу гIулакха дика опыт Iоаяьй «Гехински» совхоза, райбольница партийни организаце. КПСС райкомо яьча решенегIа «Гехински» совхозе вIашагI а елла, атеистически балха тайп-тайпара формаш дегIакхувлаш я базови партийни организаци. ХIара денна планагIа, лаьрххIа атеистически болх вIаштIехьбахара вIашагIа а елла къаьстта Совет чIоагIъяьй райкома бюрос.

Чакхбоахача балхах беркат далац аьлча харц да. ХIаьта а цIенхаштта кхоачамбоацараш долаш а моттигаш я районе. Масала, бахача нахах цхьадолча даькъагара гучадувл националистически гIулакхаш, пхьена нах боабеш, мехкарий удабеш, гаргалонашта тIагIолла вIаши гадоахаш, дынах юхедиса кхыдола ширадаьнна гIулакхаш леладеш моттигаш нийслу. Вайнаьха сий, хьалхагIа денз хьалеладаь гIулакхаш доаду арахьара тIа а баьхка юрташка болх беча кхыча къамех болча нахаца охца, гIожа хиларо, хьашт доацар леладаро. Иштта моттигаш хиннай юрташка: Рошни-Чу, Шалаже, райбыткомбинате, Комсомольски юкъерча школе.

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома V пленумо баь соцам кхоачашбара дIахо бергбола болх вIаштIехь а боахаш партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша уйла тIаяхийта еза керттерча дешашта, цар Iаладанза даргдац кхетам балара болх комплексни наькъагIа лелабелга, бахача наьха тайп-тайпарча группай башхалонаш теркал а еш идейно-политически, къахьегамца, нравственни луш бола кхетам айхха хулийтилга, района коммунистий берригача къахьегамхойи низаш КПСС ХХV съезда решенеш толаме кхоачашъяра, Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара дикача гIулакхаща накъабахара тIаберзабелга.

А. МУЗАЕВ,
КПСС Урус-Мартановски райкома пропаганди агитаци отдела заведующи.

МЕХКА МАШИННАЬКЪАШКА

Соахка белгалъяьккхар ший тайпара юбилей — Бакура Сурахане бодача машиннаькъа 20 километр гаргга йIаьха вай мехка эггара хьалхара электрифицированни участок эксплуатаце дIаенна 50 шу дизар. Тахан Советски Союзе я дунен тIа эггара низ болашагIа йола машиннаькъий электрифицированни сеть, царна электрификаци яра темпашка диллача дунен тIа хьалхара моттиг лоац цо.

40 эзар километр хIана дац аьнна дола машиннаькъаш (ерригача сетах кхоалагIа дакъа гаргга) хIанз электрически низаца дукъ увзаш да. Цу тIа а уж да эггара дуккхагIа, хIанз машиннаькъа транспорто дIа-са кхухьача берригача мухьах ах совгIа мухь дIа-са кхухьаш дола машиннаькъаш. ИттлагIча пятилетке мухь дIа-са кхухьача цар лоаца дакъа кхы а доккхагIа хургда.

Машиннаькъашка гIолла сов дукха мухь дIа-са кхахьа безаш хиларо боккха низ бола электровозаш хьае езача кхоачадир гIулакх. Цу тайпара машинаш дуккха арахецилга вIаштIехьдаьккхар. Уж я бархI соа, 6520 а 8000 а кат низ болаш йола электровозаш а хIаьта иштта переменни постоянни тока системаш вIашагIкхетача участкашка юха ца совцаш поездаш лелаелга Iалашдеш йола шин секцех латта локомотиваш а.

— Промышленни частота переменни токаца электродукъ увза система юкъейоалаяр — советски Iилмана карагIдаьнца доккха хIама, — яхаш дувц машиннаькъа транспорта Ерригсоюзни Iилма-тохкама института директора, технически Iилмай доктора, профессора Алексей Дмитриевич Каретникова. — Отрасле кхыча специалисташца цхьана тха института Iилмахоша кийчъяьй переменни токаца болх беш йола электровозаш меттел, электросъемеи контактни сетеи устройствай конструкцеш а. ХIанз переменни токаца электродукъ увзача системаца кийчдаь да 15 эзар километр наькъаш. Мухь геттара дукха дIа-са увза безаш хиларца, поездаш сахьата 100 километрга кхаччалца сиха лела яларца, цар тIара мухь 10 а кхы дуккхагIа а эзар тоннага кхоачаш безагIа хиларца дувзаденна 50 кв напряжени а йолаш энерги тергйола 2x25 кв переменни тока эффективнегIа йола система кийчъеш да тхо.

ИттлагIча пятилетке институто дергдолча тохкамий керттерча лостамех цаI — сахьата 120 километрга кхаччалца сиха никъ беш йола, переменни постоянни токаца лелача электровозий конструкцеш кийчъяр. Опытни образецаш хIанзле кийчъяь яьшей тохкаши я.

Сихъяь кийчъеш я мехка тепловозни парк а. Нагахьа санна 1971 шера 3000 а кхы дуккхагIа а говра низ бола тепловозаш аханел кIеззига совгIа мара хиннаеце, 1975 шера 90 процент яр. ХIаьта цар шоллагIа ноахал — из я дикалга диллача керда, низ болашагIеи тешамегIеи йола техника. Цун эксплуатационни торонех укх тайпара дувц СССР еза-йоккхачеи транспортнии машиностроене министра заместителя Евгений Степанович Матвеева:

— Отрасле йоккхагIа йолча предприяте —тепловозаш еча Коломенски заводо — дIаяхача пятилетке а гIехьа кийчъяьяр 4000—600 говра низ болча пассажирски грузовойи тепловозий эггара хьалхара образецаш. ХIаьта низага диллача эггара тIехьагIа арахийцачунга кхоачаргйолаш дунен тIа кхы яц. Уж хIанз дуккха хьае йолаьй, хIаьта дукха ха ялалехьа керттерча даькъе йIовхала низаца дукъ увзаш мухь кхухьараш уж хургья. Уж машинаш балха тIа кхомегIа я, болх беча хана сиха лел, царца болх беча персонала къахьегама хьалаш комфортабельни долаш я. ХIанзле а керда моделаш кийчъяра болх беш ба конструктораш. Цар двигателашта меттел хургья переменни тока дизель-генератораш. 4000 говра низ болча цу тайпарча машина опытни образец тохкаш я. Проект оттаеш я берригa а лаьрхIача 8000 говра низ болаш, переменно-постоянни тока электропередача йола мухь кхухьа шин секцех латта тепловоз.

Карарча пятилетке мехка машиннаькъашка араяргья 2200 керда электровоз, 6400 магистральнии 2500 маневровни тепловозий секцеш. Уж дуккхагIа яраш кердача образеций машинаш я.

Мухь кхухьа вагонаш еча специализированни вагонаш дуккхагIа арахеца лерхI. ХIанз арахеца кийчъеш я 125 тонн мухь кхухьа бархI соа йола ахвагонаши цистернаши, 60 тоннагара 180 тоннага кхоачаш мухь кхухьаргбола думкараш, тара йоацаш, тIера тхов хьалбеллаш йола хьоар кхухьа вагонаш. тIера дIакъайла вагон — минеральни удобренештей полимераштей лаьрхIа хоппер, кхыраш.

Наькъашка гIолла поездаш дуккхагIа лела йиш хилийтар, цар хадданзеи эффект йоккхагIа йолаши болх белга Iалашдар духьа хьаеш я машиннаькъа транспорта автоматически управлени ю система — АСУЖТ. Цига хIанзле а болх беш йолча ЭВМ-аша йиш хилийтай дуккха чоалхане дешаш къоастадара автоматизаци е, мухь дIа-са кхахьара планированни управлении дикагIа елга Iалашде.

ИттлагIча пятилетке машиннаькъий сеть дIахо шеръе а царна электрификаци е а лаьрхIад. Дерригаш а лаьрхIача эксплуатаце дIадала лерхI 3370 километр керда машиннаькъаш, электрификаци ергья 4.500 километр долча машиннаькъашта. 17 эзар километр дола машиннаькъаш автоблокировкай диспетчерски централизацеи устройствашца кийчдергда. Дуккханахьа шолха наькъаш дохаргда. Машиннаькъаш технически чIоагIагIа кийчдарца цхьана укх пхе шера цо Iалашде деза машиннаькъа транспорто дуккхагIа дIа-са кхухьаргболча мухьах 95 процент дIахьолга.

Александр ДЕДУЛ,
АПН корреспондент.

СОВГIАТАШ ДАЬКЪАЛА ХИЛДА ШУН!

1977 шера 30 маерча СССР Лакхехьарча Совета Президиуме УказагIа 1976 шера плани тIаийца социалистически декхараши кхоачашдеча толамаш дахарах СССР гIишлон, наькъаш декхара, коммунальни машинашъяра Министерства объединеней, предприятей, организацей болхлошта, инженерно-технически болхлошта, гIулакхерча наха СССР орденаши медалаши еннай, цу даькъе Нохч - ГIалгIай АССР гIолла:

Къахьегама ЦIеча Байракха орден:

Погоров Дудара Ахьмада — Ахриев ГIапура цIерагIча «Электроинструмент» яхача Назрановски завода шлифовальщика.

Къахьегама Сийлен III степена орден:

Цороева Асмана Фатимана— Ахриев ГIапура цIерагIча «Электроинструмент» яхача Назрановски завода мастера.

«За трудовую доблесть» яха медаль:

Мальсагова Хьамзата Хьавайна — Ахриев ГIапура цIерагIча «Электроинструмент» яхаза Назрановски завода маляра.

«За трудовое отличие» яха медаль:

Зурабов Iаьлий Махьмада — Ахриев ГIапура цIерагIча «Электроинструмент» яхача Назрановски завода отдела начальника.

Шадыжев Берса Бориса — Ахриев ГIапура цIерагIча «Электроинструмент» яхаче Назрановски завода токара.

1977 шера 30 маерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагIа 1976 шера плана заданеши тIаийца социалистически декхараши кхоачашдеча толамаш дахарах СССР Министрий Совета хьул боахама Паччахьалкхен комитета предприятейи организацейи болхлошта, гIулакхерча наха СССР орденаши медалаши еннай, цу даькъе Нохч - ГIалгIай АССР гIолла:

Къахьегама ЦIеча Байракха орден:

Джабраилов Султан Хасанбековича — Ермоловски леспромхоза крана машиниста, Грозненски район.

«Знак Почета» яха орден:

Умаев Абдулла Резвановича — Грозненски мехлесхоза рамщика.

Къахьегама Сийлен III степена орден:

Феньев Владимир Ильича — Наурски мехлесхоза хьу тедачоа.

«За трудовую доблесть» яха медаль:

Жарков Матвей Савельевича — Шелковски мехлесхоза хьу тедачоа.

«За трудовое отличие» яха медаль:

Демхаев Мусайна — Веденски мехлесхоза тракториста.

1977 шера I июнерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагIа 1976 шера планови заданеши тIаийца социалистически декхараши кхоачашдеча толамаш дахарах СССР мелиорацеи хин боахамеи Министерства объединеней, предприятей, организацей болхлошта, инженерно-технически болхлошта, гIулакхерча наха СССР орденаши медалаши еннай, цу даькъе Нохч - ГIалгIай АССР гIолла:

Къахьегама ЦIеча Байракха орден:

Казаченко Михаил Давыдовича — «Чеченингушводстрой» № 4 йолча дIа-юха лелача механизированни колонна экскаватора машиниста.

«Знак Почета» яха орден:

Турачев Абдуллайна — «Чечингушводстрой» Грозненски автобаза автомобила водителя.

Къахьегама Сийлен III степена орден:

Балух Георгий Антоновича— «Чечингушводстрой» № 3 йолча дIа-юха лелача механизированни колонна бульдозера машиниста.

Кабацкий Виктор Ивановича «Чечингушводстрой» № 1 йолча дIа-юха лелача механизированни колонна скрепера машиниста.

«За трудовую доблесть» яха медаль:

Дорошенко Эла Федоровна-на—«Чеченингушводстрой» № 5 йолча дIа-юха лелача механизированни колонна штукатура.

Красников Георгий Васильевича — РСФСР мелиорацеи хин боахамеи Министерства рудин йоаца гIишлон материалаш йоахачеи чакхйоахачеи Карабулакски завода экскаватора машиниста.

Яхиханов Ювсап Дашаевича — РСФСР мелиорацеи хин боахамеи Министерства гIишлон материалийи гIишлон индустреи Аргунски комбината оператора.

«За трудовое отличие» яха медаль:

Гайсумова Рукъета—РСФСР мелиорацеи хин боахамеи Министерства Аргунски аьшкбетонни изделей завода арматурщицана.

Элиханов Майрбек Эмирзаевича РСФСР мелиорацеи хин боахамеи Министерства гIишлон материалийи гIишлон индустреи Аргунски комбината фрезеровщика.

1977 шера 7 июнерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагIа 1977 шера плани тIаийца социалистически декхараши кхоачашдеча толамаш дахарах жилищно-коммунальни боахама предприятейи организацейи болхлошта, инженерно-технически болхлошта, гIулакхерча наха СССР орденаши медалаши еннай, цу даькъе Нохч - ГIалгIай АССР гIолла:

Къахьегама ЦIеча Байракха орден:

Александров — Василий Тимофеевича — республикански ремонтно - гIишлон треста автотранспортни предприяте автомобила водителя.

Ашуров Герциль Ягдоновича — «Грозгоргаз» треста мастера.

Целуйко Павел Ивановича— «Чечингазстрой» треста Сунженски специализированни гIишлон - монтажни управлене газоэлектросварщика.

«Знак Почета» яха орден:

Бурак Гавриил Ивановича— водопроводно - канализационни боахамя Грозненски районашта юкъерча управлене аварийно - восстановительни балхий слесара.

Дорошенко Виктор Михайловича «Чечингазстрой» треста Грозненски специализированни гIишлон - монтажни управлене газосварщика.

Умаев Гелани Умаевича — электрически сетей Гудермесски районашта юкъерча предприяте электромонтера.

Къахьегама Сийлен III степена орден:

Бецнев Ахмуд Курбановича — республикански ремонтно - гIишлон треста сантехнически балхий специализированни управлене слесара - сантехника.

Шайер Тамара Викторовнана — трамвая водителя, гор. Грозный.

«За трудовую доблесть» яха медаль:

Дудуев Салмана — «Гудермесмежрайгаз» треста автомобила водителя.

Забабурин Алексей Александровича — РСФСР жилищно - коммунальни боахама Министерства Грозненски экспериментально - механически завода слесарий бригадира.

Талащенко Павел Дмитриевича — Грозненски Горжилуправлене ремонтно - гIишлон участка столяра.

«За трудовое отличие» яха медаль:

Аминева Поана — республикански ремонтно - гIишлон треста Гудермесски ремонтно-гIишлон управлене штукатура.

Атабаева Салмата — автопаькъий Грозненски эксплуатационно - линейни управлене асфальтировщицана.

Карташев Хьамид Бисултановича — водопроводно - канализационни боахама Грозненски районашта юкъерча управлене аварийно - восстановительни балхий слесара.

Литвиняк Борис Павловича — Грозненски спецавтопредприяте автомобила водителя.

Хасаханов Лема Юсуповича — Заводской района № 3 йолча домоуправлене плотника, гор. Грозный.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме

ТОАДЕ НОВКЪОСТИЙ СУДАШТА КУЛГАЛДЕЛГА

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума аргIанарча заседане дийшар Заводскойн Грозненскин районний къахьегамхой депутатий Советий исполкомаша новкъостий судашта кулгалдара балхах дола дош. Къахьегамхой депутатий районни Советий исполкомашка новкъостий судашта кулгалдара, цар гражданашта советски законаши коммунистически морала нормаши телхаярца машар хургбоацаш кхетам балара даькъе хоадам болла болх баьлга белгалдир заседане. Къахьегама дисциплина чIоагIъяра, социалистически доалахье лораелга тоадара, хулиганстваца, корта бохабу маларш меларца, кхыдолча обществана духьаларча гIулакхашца къовсам лоаттабара гIо-новкъостал ду новкъостий судаша.

Новкъостий судашта практически доккха новкъостал даьд документаш оттадара, заседанеш яра порядка формаши председатела а секретара а керттера декхараш белгалдоахача, кхыдолча документий образецаши гIонна лаьрхIа яхьийтача Заводской райисполкомо. 13 заседани яьй, правови дешашта лаьрхIа новкъостий судий членашца хан-ханнахьа занятеш ю, цар балха учет лелаю новкъостий судий балха йолча общественни совето.

Цунца цхьана дуккхача предприятешка, учрежденешка, организацешка обществана духьаларча гIулакхашца, къахьегамен производственни дисциплина телхаерашца къовсам лоаттабара новкъостий судий торонех пайда ца эцилга белгалдаьккхар Лакхехьарча Совета Президиумо. ХIанзарча хано дIадехарашта жоп луш бац дуккхача новкъостий судий балха боарам.

Грозненски районерча новкъостий судашта кулгалдеча къаьстта дукха кхоачамбоацараш да. Юкъара порядок лораярах болча новкъостий судий балха боаггIаш бола мах бац, цар къахьегама гIулакхашта лерттIа тIахьожам а лоаттабац, практически новкъостал а дац райсовета исполкомои района профсоюза организацешен. Новкъостий судашта лаьрхIа вIашагIъехкача общественни советаша лерттIа кхоачашдац ший декхараш, миштад хац цар балха хьалаш. Совета исполкома заседанешка дийцадац новкъостий судий балха дешаш.

Юкъ-юкъе нийслу новкъостий судаш хоржача хана формализм хулийташ йола моттигаш. Царна юкъе херж коллективе сий деши пу балха опыт йолаши боаца нех. ЛерттIа кхоачашдеш дац шоаш хержача коллективашта хьалхашка новкъостий судаша хIара шера отчеташ телара хьакъехья Положене дIадехараш.

Дуккхача новкъостий судаша эсала бу зуламаш ца хилийтара хьалхе беш бола болх, массаза а общественни организацешка, предприятешка, учрежденешка шоаш гIулакхашка хьожача хана гучадаьннача бокъонаш телхаяра бахьанехи хьалехи хоамаш дац. ХIаьта новкъостий судий балха бе боаггIача бесса лоархIам бац. обществана духьалара гIулакхаш леладераш, бокъонаш телхаераш лорвгбоаца, массане а уж бехке бара хьалаш вIаштIехьдахара лоаттабеча къовсама лоархIам бац цхьайолча предприятей, учрежденей, организацей кулгалхоша.

ТIаийцача соцам тIа новкъостий судашта Грозненски райсовета исполкомо лерттIа кулгал ца даьлга белгал а доаккхаш соцам тIа белгалдаьха кхоачамбоацараш дIадаха, новкъостий судашта кулгалдара Советийн цар исполкомийн лоархIам лакхбелга, балха тIа царна хIара денна гIо-новкъостал делга Заводскойн Грозненскин райсоветий исполкомашкара хьадийхар Лакхехьарча Совета Президиумо:

1977 шера I август тIеккхачале «Новкъостий судех йолча Положенега» хьежжа ерригача нах бахача моттигашка, колхозашка, предприятешка, учрежденешка, организацешка новкъостий судаш вIашагIйохкилга могадаьд Советий исполкомашта;

цхьан бетта советски законаш, коммунистически морала нормаш, къахьегама а производственни а дисциплина телхаерашца, корта бохабу маларш меларца, хулиганстваца, кхыдолча обществана духьаларча гIулакхашца бувзабенна бола новкъостий судий болх тоабара йола хоадам болла мероприятеш оттае а кхоачашъе а;

общественни организацешка гIолла кандидатий спискаш оттаеш, массанена дIахайта уж хьалъетташ, кандидаталла оттаваьр юхаваккхара порядок йоззийташ, новкъостий судаш хержача коллективашта хьалхашка отчеташ елга вIаштIехьдоаккхалда;

дешашка хьожачен коллективашка балхаш дечен дикагIа дакъа лаьца судаш баркалаш кхайкадарца, сийлен грамоташи маьхера совгIаташи, иштта ахчан премеши яларца, санаторе а салоIача цIагIа а баха кIезигагIа мах боаккха путевкаш, кхаь денага кхаччалца алапи луш отпуск яларца белгалбоахилга юкъедоаккхалда;

исполкома заседанешка новкъостий судийн новкъостий судий балха йолча общественни советийн балхех дола дош дувцалда, бокъонаш телхаяра профилактика яра, юкъара порядок телхаерашта цамогийташи бехке беши дола гIулакхаш тоадара лоархIам айбара царна эшар долда.

Профсоюзни областной советага Заводскойн Грозненскин районашкарча дуккхача профсоюзни организацеша предприятешка, учрежденешка вIашагIъехкача судашта хIара деннара практически гIо-новкъостал ца делга, цу балха боаггIаш бола тIахьожам ца лоаттабелга дIахайтад Лакхехьарча Совета Президиумо.

Новкъостий судашта, цар балха йолча общественни советашта халкъа судашка, юстице органашка гIолла, цу даькъе методически а долаш, правови гIо-новкъостал делга тIадиллад юстице министерствана.

ИТТЛАГIЧА ПЯТИЛЕТКА МУЛАШ

ИНТЕНСИФИКАЦЕ НАЬКЪАГIА

Низ бола производственни Iилма-технически потенциал а йолаш йолча дегIаенача социалистически общества экономико йиш хулийт социалистически строя совленехи торонехи тIатIа шерагIа пайда эца. Карарча пятилетке партеи халкъеи низаш тIадерзадаьд эффективности дикали лакхъяра. Уж шин дош тахан вай деррига боахама гIулакхий девиз а хинна дIаэттад. Эффективноста тIаберзабаь партеи халкъои лаьца никъ хьагуш ба къахьегама овсарле сихха лакхъяларах, ерригa общественни производство наькха санна дегIаухаш хилар.

«Эффективностаи дикалаи теркам дуккагIа тIабахийтарца вай лерхI, — аьннад Л. И. Брежнева КПСС ЦК октябрьски (1976 ш.) Пленуме, — иттлагIча пятилетке экономика дегIайоалаергйола наькъаш шерде, экономика боарам тоабе а цунца иштта 80-ча шерашка а дикка дIахьалхашкахьа ахара дика ло болла а».

Экономически дегIаахара темпай мах бара теркалдича лоархIаме хургда, дикалеи дукхалеи интенсивни а экстенсивни а факторий шин группо вIашин цхьана леладеча гIулакхех хьахинна хIамаш уж хилар. Царех цхьаннех а тIех пайда эцилга хьашт долча тайпара дейиш йолаш дац. Из хьалххагIе а белгалдаь да общественни производства боарамца, Iилмеи техникеи дегIаахарца, материальнии къахьегамеи ресурсаш кара хиларца, н. кх. дI.

Промышленни производства объемаш сихеи тешшамеи дегIаахар бахьан долаш 70-ча шерашка продукце дуккха лоархIамегIара тайпаш — кIори мехкдаьттеи, болат а минеральни удобренеш а, тракторашi тепловозаши, дуккха потребительски товараш — зипаш, кога гIирс, эхьа шекар, кхыдараш — арахецарга дилача дунеи тIа хьалхарча моттиге яьлар Советски Союз. Цу хьалешка керттердар дуккал алсамъялар а доацаш (из а лоархIам ца бовш дале а), производства эффективность лакхъялар, продукце дикал тоаяр да.

Общественни производства масштабаш хадданза шер а еш, дIадахийтача хIара сомах пайда дуккагIа юха хьабаккхарца нийсйича инвестицеш дIахо дегIаахаро эффект кIезигагIа лучa боарамга кхаьчад вай тахан. Цул совгIа, лохденнал болхлой керда кулгаш юкъедоаладара чотах дуккагIа йоаккхача продукце дакъа.

Эггара тIехьара пхе шера планаш кхоачашъеча юкъагIа (1961—75 ш.) халкъа боахамга дIадахийтад Советски Iаьдал даьннача юххье денз 1960 шерага кхаччалца дахийтачул 1,1 триллион сом дуккагIа. Цу кхаь пятилетке болх беш бараш дуккагIа хиннаб: хьалхарча пятилетке — 4,8; шоллагIча — 4,2, кхоалагIча — 2,4 миллион саг. Укх гаргарча шерашка, къаьстта а 80-гIа шераш доладенначa юххье денз, общественни производстве чуйоагIа къахьегама ресурсаш кхы а дуккагIа кIезиглургья — 1941—45 шерашкарча тIемах даьннача зулама шоллагIа демографически дакъа.

Производства эффективности продукце дикали лакхъяро йиш хилийтай социальни гIулакхашта ахча дуккагIа хьожаде, товараш нийдареи гIулакхех пайда эцареи структура тоае. Из декхар — халкъа хьал-торо лакхъелга — хьаоттадаьд халкъа боахам дегIабоалабара карарчеи перспективнии планашка керттера а лаьрхIа.

Производствана интенсификаци елга Iалашдеча факторашта юкъе лоархIамегIара моттиг дIалоац къахьегама овсарлено. Карарча, иттлагIча, пятилетке из лакхъе укх тайпара темпаш белгалъяьй: промышленносте — 31 процент, гIишлошъеча — 30 совгIа, юрта боахаме — 28 процент. Къахьегама овсарле лакхъяра чотах хьалхагIа дIаяхача моллагIча хапаца нийсйича дуккагIа хьаергья продукци.

Укх тайпара хургда из, масала, промышленносте. Къахьегама овсарле лакхъяра чотах дуккагIа яьккхача продукце дакъа укх боараме хиннад: 1961—1965 шш. — 62 процент, 1966—1970 шерашка — 73, 1971—1975 шш. — 84 процент. 1976—1980 шерашка къахьегама овсарле лакхъяро Iалашде деза промышленни продукци дукха совгIа-эшашагIа йоацаш 90 процент дуккагIа хьаелга.

ДIахо къахьегама овсарле лакхлулга эггара хьалхарча аргIанна Iилма-технически прогресса темпаех тийша да. Укх тIеххьарча шерашка машиний, оборудоване, приборий керда тайпаш пхьатарра дикка дуккагIа арахецилга вIашгIехьдаьккхад (1966—1970 шш. арахийцай тайп-тайпара цIераш йола 8,4 эзар машин, 1971—1975 шш. — 16,5 эзар). ИттлагIча пятилетке 20 эзар совгIа цIи йолаш арахецаргья уж машинаш.

Цхьан ханна геттара керда хIама да цу даькъе белгалдоалаш. Деш дола къамаьл къаьст-къаьста машинаши технологически процессаши юкъекхувларгара ерригача производственни циклана механизаци автоматизаци елга Iалашдеш йолча машиний приборий системаш кийчъярген дуккха юкъекхувларген довлара хьакъехьа да.

Техникага дулалур ма-могга дуккагIа хьадаккхара хиланза яргйоаца знанеш, квалификаци йолаш бола нах эш. 1976—1980 шерашка СССР профессионально-технически образоване системе 11 миллион квалифицированни болхлой кийчберга. Лакхереи юкъера специальнии образовани йола специалисташ 9,6 миллион сагага кхоачаш арахецаргба.

Иштта наькха санна лакхъе лерхI капиталовложеней эффективность а. 1971—75 шерашка 42 процент хинна ерригa инвестицеш кхы а 24—26 процент дуккагIа хургья 1976—80 шерашка. Цхьабакъда, нагахьа санна 70-гIа, шераш юкъедаха̣лехьа алсамйиннача капиталовложеней хIара процента лоархIаш къаман доход 0,68 процент дуккагIа хулаш хинналe, хIанз цхьа процент дуккагIа хул. Кхыча дешаца аьлча, экономика дегIайоалаярга дIадахийтача хIара сомо дуккха а дуккагIа пайда лургба.

Эффективноста тIаберзабаь никъ чакхбоаккхача чоалхане дешаш кIезига уттац хьалхашка. Царех цаI Iомадаь шаьрденнараш эргадахарца, боахама кадрай психологи хувцарца, цар балха тIара инерце низ юхабаккхарца дувзаденна да. Боахама кулгалхо моллагIа гIулакх кара долаш вале а — мастергара министрага кхаччалца — тахан керда тенденцеш къаьстта фе хьатIаэцаш, кердадараш хийца производствана юкъеккхахьа, толашагIа йола. къахьегам вIаштIехьбаккхара методаш майрра юкъекхахьа, продукце дикал наькха санна тоаелга вIаштIехьдаккха ховш хила веза.

Лаьцача наькъах бухсоцаш хургдар дувца хIанз укх сахьата хьалха да. Цхьабакъда хIара денна араювлача ЦСУ сводкаша тешал ду, иттлагIча пятилетка чIоагIа «график» советски экономикана лоалуш хилара.

А. ЛЕОНИДОВ. (АПН).

Доазол дехьара

ПАРИЖ. Парижски аэропорте хьайийллай авиацеи космонавтикаи дунеи халкъашта юкъера традиционни салон. Павильонашкеи йийллача площадкашкеи шоай продукци хьахьокхаш я Францера, Чехословакера, Англера, Советски Союзера, США-ра, Польшера, ГДР-ра, кхыча мехкашкара 627 фирмеи предприятии.

СУРТА ТIА: «ТУ-144» яха пассажирски оазал сихагIа лела самолет Бурже яхача аэропорте.

В. ШАШКОВА сурт. ТАСС фотохроника.

Машареи цхьана гIулакхаш леладареи духьа

АФГАНИСТАН—СОВЕТСКИ СОЮЗ :58 шера дика лоалахой

Кабулера къилбаседа-малхбузенгахьа 12 километр гаьна ваьннача Гиндукуш яхача лоамашта юххе шерра яьржа улл Iаламо хозъяь, вахарах йиззa йола, хIара афганца йовзаши лоархIаши йола Пагман яха моттиг. 1919 шера мае афгански къаман-кортамукъалеи болама кулгалхоша укхаза хьакхайкадаьд Балагиссар яхача крепоста юххе къонахчал дола афгански халкъ лоалла оттаде гIертарах хIама ца хулаш бIаь шу даьккха английски интервенташ бохабаь хилар. Цул ца дувзаденна къона Советски паччахьалкхе мукъача Афганистанаца доттагIала гIулакхаш тасса кийча хилар дувцаш Владимир Ильич Ленинигара телеграмма кхаьчай мехка столице, — Кабуле. ТIаккха 1921 шера феврале РСФСР-ои Афганистанои кулгаш яздаьд доттагIала хьакъехьарча Договора.

Шийн мукъагIа а йолаш яха йолаеннача хьалхарча деношка а денз тIехьайисари ширача замах юхейиса хала тIехьалеи дIаяккха йолаеннай Афганистан. Юрта боахамерча феодалашцеи феодальни отношенешцеи, къамаи Iалама ларда тIа шийн промышленность хьаеш чIоагIа лоаттабаьча къовсаме доккхий толамаш даьхад цо. Кховзткъа шу гаргга йолча юкъагIа Афганистане хьалъяьй итташ промышленни юртбоахамеи предприятеш, хьаяьй инфраструктура. Мехко къаьстта доккхий толамаш даьхад 1973 шера июльски революци хинначул тIехьагIа, мехкара монархи дIаьккхачеи республика хьакхайкаьчеи хана.

Афганистане йоккхий эргалонаш хиннай социальни вахаре. Афганца доккхал деш дувц хIанз дуккагIа дола афгански бераш деша дагIача кердача школайи лицейи хьакъехьа. Цхьа ткъаьх шу хьалхагIа мара доацаш дийша нагахьа саг воацаш мохк ма-хиннабий Афганистан.

ДоттагIал долча цу лоаллахарча мехка экономика дегIайоалаеча доккха новкъостал даьд, хIана а ду Азера шийн лоIаме къона паччахьалкхе 1919 шера эггара хьалха къоабалъяь тIаийцача Советски Союзо.

...Саланг яха перевал — из ба Афганистана къилбаседеи къулбехьеи мехка эггара лакхагIа болча Гиндукуш яхача лоамашта тIагIолла вIашагIйийза вахара никъ. ТIехдика никъ форда тIара хьалбистача кхоъи ахи километр лакха урагIа а бахе, кхо километр йIаьхача туннела чу бода. ХьалхагIа Гиндукушах тIехвоалаш хилча массехк ди эшар. Тахан автомобилаца водаш хилча ши сахьат тоъ.

Саланг яхача перевале гIолла тIехбоала никъ — цхьана леладу советско-афгански экономически гIулакхаш беркате хилар къаьгга хьахьокхаш дола масал. СССР новкъосталца мехка хьалъяьй иштта Мазари-Шарифера азотни удобреней завод, Джангалакски авторемонтни завод, гидроэлектростанцеш, юртбоахама фермаш, дешара заведенеш, больницаш, автонаькъаш дахкаьд. Афганистанера мехкдаьттаи газеи запасаш лахара новкъостал даьд советски геологаша. Советски Союзо новкъостал а деш хьалъяь е хьалъеш я республика экономика дерригаш а хIана дац аьнна долча доакъошкара 80 совгIа йоккха объект. Шийн аргIана Афганистано вай мехка кхухьийт бедала цхьадола тайпаши шийн экспорта массазара товараши.

— Советски Союзи Афганистани вIашагIъювзайолийт доҳаргдоацача доттагIалои цхьана леладеча гIулакхашеи, — аьлар Кабульски политехнически института ректора Мухаммед Якубе ше ТАСС корреспондентаца къамаьл деш. — Из хьахьокхаш дола масал — Советски Союзо хьалъяьи совгIата тха халкъа еннеи тха институт. Хьехаш советски преподавателаш а болаш йола Мазари-Шарифера технологически институти горно-мехкдаьтта техникуми, Кабулера автомеханически техникум я керттерча даькъе дегIаухача тха мехка экономикана инженерно-технически кадраш кийчъеш.

Советско-афгански отношенеши вIаши гIойле йолча тайпара цхьана леладу гIулакхаши дIахо кIоаргдараи дегIадоаладараи боккхача лоархIаме хилар укх шера апрель бетта официальни доттагIала визитагIа Афганистана Республика президент М. Дауд Советски Союзе вар. Визит чакхъяьнначул тIехьагIа кулгаш яздаьча цхьана яьча советско-афгански коммюнике тIа белгалдоаккхар: «Сийлахь йоккхача Октябрьски социалистически революце кховзткъа шу дузеи Афганистан шийн лоIам тIа яьнна 58 шу дузеи ха гаргакхоачаш оагIонаша белгалдоаккх вIаши къоабалъяь тIаэзар а В. И. Ленинеи кортамукъале бахьан долаш афгански халкъо лоаттабаьча къовсама кулгалхойн инициативагIа Советски паччахьалкхенеи Афганистанан юкъе доттагIала гIулакхаш оттадар а исторически лоархIам болаш хилар...»

Массаза а дукха нах хул Афганистана кортамукъале бахьан долаш дийгача къовсамхой сийна егIача мемориальни аркана хьалхашка. Афганций кердача ноахалаша деза лоархIаш дег чу кхоаб турпалий гIулакхаш, шоай деррига низаш тIадахийта лаьрхIад цар шоай паччахьалкхе дегIайоалаяра планаш кхоачашъяра.

Р. МУСИН. (ТАСС).

Кабул—Москва.

Унзара дов

16 мае, оршотдийнахьа а, эггара хьалха яьннача топаша боабир сатем. «Сиверека районерча лоамаи юрташка дов доладеннад... Шоайла дов долча шин оагIон автоматически герз уллаш бола эзар гаргга говра баьреш лоамашкахьа хьалчуболхар», — аьнна Стамбуле хоам баьб телефонаца. Паччахьалкхен прокуроро Ясер Аслана хьакхайкадаьд, тайпашта юкъе дов гIеттача районе полицейски низаш дахийта хилар. Царна хьалхашка декхар оттадаьд шоайла моастагIал дола оагIош вIашагIа къоастаде а цул тIехьагIа цар шоайла машар бара гIо де а.

Сиверек — Турце къулбаыалхбоалеи оагIорахьа Сиверарча доазонна йистера ше къаьстта улла лоамаи район. Хамо, Курдо, Пахиш, Кирмита, Тулекаи яха юрташ кхыметтел лоамашка гIолла, варашца лела Iема нах а низткъа мара лоамаи готтача наькъа такилгашка гIолла тIа ца кхоачалуча моттигашка яда. ХIанз шу даьннад цу районе дахача Данкатин Сигон яхача тайпашта юкъе халахетар латта. Халахетар юкъедолара бахьан — общинни лаьтташ. Къовсам тIа дола лаьтташ дIа-юха къоастадара дош кIиранна дийцача а барт вIашагIкхийттабац. ТIаккха Данкате тайпахча саго топ теха вийнав Сиго тайпах саг. Iаьдалаша яхачох, из пхьа лехаш вийна сагва. Цул тIехьагIа дов вIашка деш кхо саг кхы а вийнав.

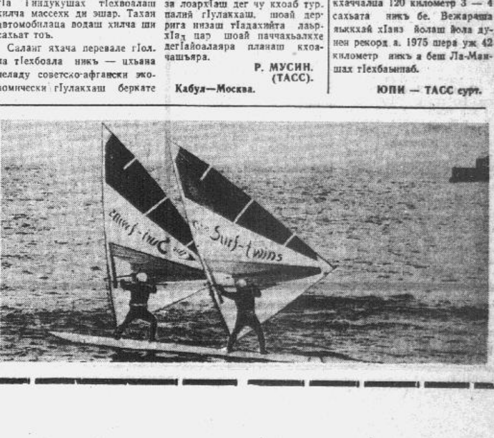
Ховш да, Турце малхбоалехьарча даькъа тIа пхьа лехилга юкъера дIадаланза хIанз а долаш хилар, цудухьа цу хIанз хиннача довно кхы тIа а кхохкадалийтад вешта а Сивереке кхохкаденнеи кегаденнеи латта юкъера гIулакхаш. Сигон Данкатии тайпашта юкъера дов къоастаде гIерташ волча цхьан паччахьалкхен чиновника хетачох, нагахьа санна хIанзчул тIехьагIа кхы царна юкъе дIахьа саг вийна моттиг нийслой, карара бIаьшере чакхъяллалца царна юкъе машар бе гIортарах хIама хургдац.

Малхбоалеи Турцерча къаьсткъаьстача нахаи бIарччача тайпаштеи юкъера моастагIал дуккагIа йолча хана дуккхача ноахалашка дувлаш дIаьхлу, дай, вежарий, къонгаш боабаь шоай гIад довлица йолча хана. Шийн къизалга диллача цхьаккха хьисап доацаш хIама хеталу, моттигера Iаьдал юкъе а денна дезалашта, общинашта, тайпашта юкъе селлара хала баь машар бохабара пхъаза цхьа топ яьлча кхоачам хилар.

В. ВОЛКОДАВ. (ТАСС).

ДАНИ. ФРГ-ера шолабаь вежарий Чарчулла Юргени Манфреди дага ба серфингана йолча парусаш тIалаттача ардакхаца нек а деш дунеи керда рекорд оттае. Цар лерхI Ютландера Къулбехьарча Норвеге кхаччалца 120 километр 3 — 4 сахьата никъ бе. Вежараша яьккхай хIанз йолаш йола дунеи рекорд а. 1975 шера уж 42 километр никъ а беш Ла-Маншах тIехбаьннаб.

ЮПИ — ТАСС сурт.

Вай мехка курорташка

КИРГИЗСКИ ССР. Иссык-Куль киргизски меттала «бlайха lам» яхилга да. Тянь-Шана лоамашкарча фордах хозахета тиллаяц ишттта цlи — чlоагlа шелал эттача а/ша бац цох.

lаьлаьмате хоза lалам, ший тайпара лоаман-форда климат, дарбана дола lамчура дира хий, дарба колд — цу дерриггаьнеша тlаувз цигахьа мехка массе а мийннгашкара туристаш.

Хlанз Иссык-Куле болх беш ши бlаь гаргга дарбаш ду моттиг я. Керда курорташ хьалъе а йолаш ярш шеръе а лаьрхlад.

СУРТА ТlА: «сигала беса» цхьа корпус.

В. ЛАЗАРЕВЕИ
В. КОРОТАЕВЕИ сурт.
ТАСС фотохроника.

КХОАНЕНАХ БlУБЕННА

Массаволча сага дагадовхкаш да цхьадола дешаш. Царех цаl — хьатlабоагlача пайда боарам, бахача наьха вахара хьалаш. Цу хьакъехьа дувц прессе а lилмай конференцешка а, доттагlашца вlашагlкхийтача а дезала юкъе а. Укхаза къовсалу тайп-тайпара из дош кхетадеш бола нах, хlаране ше-шийна хетар оал.

Хьана хул из ишта? Цун бахьан — проблема ше чоалхане а дуккхача оагlорахьара ювца йиш йолаш а хилар да. Хlаьта цlенхацтта из дош къоастадеш хилча теркалде деза хlара сага кхоачаш долча материальни хьала боарам, просвещении образованни дегlаахара боарам, налогови система, къаман традицеш, уж санна йола итташ тайп-тайпара факторащ. Кхетаде деза, массане цу тайпара анализ е вlаштlехь ца доалилга. Цудухьа тайп-тайпарча мехкашка вахара боарам бувцаш цун цхьа оагlув мара ца йовзача наха дукхагlйолча хана харцахьа кхетаду из дош.

1976 шера СССР-е хlара сага кхоача реальни доходаш шоззен-ахаззен дукхагlа яр 1960 шера хинначарел, хlаьта 1940 шера хинначарел — пхезза дукхагlа. Вайна гуча тайпара уж дикка дегlаьяхкай. Лоацача юкъа хlара советски дезал шозза баьннаб кердача структураген хьашташ кхоачашдара боарамген.

Иштта хувцаденнад тlехьарча хана юкъера лаьрхlача болхлой гlулакхерча наьхен алапи:

1965 ш. — 96,5 сом; 1970 ш. — 122 сом; 1975 ш. — 145,8 сом; 1976 ш. — 151 сом.

Бакъда, эшарий реальни боарам алапега хьежжа хинна ца lеш, маьхаш хувцадаларга хьежжа хул. Хlаранена хов уж маьхаш дегlадаьххача, миччa тайпара лакхдаьдале къахьегамах лу алапи тlаккхетарах пайда ца хулилга. Вай мехка дуккхача хана эшаш долча керттерча товарех луш болча розничнии маьха боарам стабильни хиннаб.

СССР-е пачхаьалкхен розничнии маьхай индекс (1965 шерага диллача процентаща):

1965 ш.	1970 ш.	1975 ш.
100	99,7	99,3
100	100,3	101,2
100	99	97

Деррига потребительски товараш

Цу юкъе кхачан дараш — кхачан доацараш

Цу хьалашка алапи дегlадара боарамо хьашташ кхоачашдара боарам а хувц. Масала, городашка товараш дохкалга (цхьан сага доагlар хьайицача) 1965 шера хинначa 660-сомагара 1975 шера 1064 сомага кхоачаш дегlаденад. Из да вий саг чувоагlача дезало 1975 шера итт шу хьалха ийпачул 1616 сома товараш дукхагlа ийцалга.

Бакъда из иштта хинна а lац. Теркалде деза, кхоачашдаьча хьаштий доккхагlдола дакъа пачхаьалкхен (общественни) фондай чотах долга. Иштта, берригача советски граждапашта мах боацаш я массадолча тайпара образовани, — юхьанцарчуигара дени лакхерчунга кхаччалца, медицински гlулакх дар (белгалдоаккхаргда аз, СССР-е 10 эзар сага 32,7 лор кхоач, США 21 мара ца кхоачача). Цу фондашкара тел пенсеши стипендеши а. Цу дерригнеша дикка айбу реальни хьашташ кхоачашдара боарам. Хьашташ кхоачашдара общественни фондашкара доагlари льготаши алапена lотlатехача, хьахул хьатlабоагlа беррига пайда (болх беча цхьан сага лаьрхlача) 1976 шера — 206 сом.

Хlаьта, ала деза, цу цифро а ма-дарра хьахьоккхац советски сага вахара хьал. Хьаэцаргда вай цун цхьа дакъа — наха баха моттиг lалашйир. Укхаза де дезаряш дукха да. Бакъда, цу даькъе деш латтар а геттара. дукха да. 1966—1975 шш Советски Союзе хьалъяьй 22,5 миллион квартира, цига ваха дlачувахав 83,6 млн. саг.

Пхе квартирах йиъ пачхаьалкхен чотах хьал а еш баха нaха мах боацаш дlалу. Квартирах дlадолар коммунальни даькъе деча гlулакхаца цхьана промышленносте болх беча болхлочун дезало дlадохийтачунах 2,5 процент мара хилац.

Дезало дlадохийтачунга хьежача, ала деза, вай мехка промышленносте болх беча болхлой дезала бюджетера 8,4 проценти хlаьта колхозхой — 1,2 процент налогаш дlателаш дlадодилга.

Хlанзалца вай дийцар материальни хьал да. Нравственни унахцlено, социальни оптимизм, дерригача къамий наьха цхьатарра бокъонаш хилар, бокъонца йола коллективизм хилара хьалаш — из деррига а советски общества вахаре лоархlаме да. Мишта бергба цар мах? Хlаьта ца аьлча варгвий вай мехка болх боаца хьалаш, инфляци, наха юкъера тайп-тайпара социальни духьаленаш дуккхача хана деиз йоацаш хилар?

Воаштта карагlдаьннaчох кхоачам хеташ lац вай, бакъда вай бlубенна хьеж кхоанарча денга. Боахама планови организаци хилар да цун бахьан. Вайна тахан тlехь хов мишта дегlайоагlаргья вай экономика, пхи шу кхы даьлча мишта хургба вай вахара боарам 1976—1980 шш. СССР къаман доход 26 проценти, хlара сага кхоача реальни доходаш — 21 проценти дукхагlа хургья. 1980 шера юкъерча советски дезало ший хьашташ кхоачашдара хlара бетта 1975 шера хиннaчул 75—85 сом дукхагlен 1970 шера хиннaчул 125—130 сом дукхагlен дlадохийтаргдолга да из. Иштта, цу ханале таханарча дийнахьара дуккха проблемаш къоастаяь хургья. Царех керттера яр аз лерхl товарий дикал. Хьана аьлча товараш дукха хилар кхоачам бац, уж дика, модага хьежжа ца хилча, и кх. дl.

Дукхалга диллача вай толамаш геттара дика да. 1975 шера СССР-а, масала, телата кора гlирс 700 млн. пар арахийцаб — США-си, Великобританей, ФРГ-ен цхьана арахецар миссел. Бакъда цун дикал — вай хана дlадехарашка хьежача — массахана хилац ма-хетта. Иштта ала доагlа кхыча цхьадолча товарех а. Цудухьа хьатlадоагlача шерашка хьалхарча аргlе вай теркам тlабахийта беза арахеца продукци дикагlа хилийтара.

Йолаш я вай кхыйола проблемаш а. Хlанз а хила деззача тайпара дика вlаштlехьдаькхалац наха деш дола гlулакх. Из бахьан долаш дукха йов цlагlара боахам лелабеш. Бакъда хьатlахулача шерашка укхаза а дукха хlама де лаьрхlад. Из кхоачашдергхилар тешам болаш да ала йиш я, хьана аьлча вахара боарамен наьха хьашташ кхоачашдарен дешаш вайцига пачхаьалкхен политика дешаш хинна дlаэттад.

Леонид АБАЛКИН,
экономически lилмай доктор, профессор.
(АПН).

Сакъердаме хlамаш

ХИНА КlАЛХАРЧА КlОАРГАЛЕНИЙ КЪАЙЛЕНАШКА

Историкаштеи литературоведаштеи хетачох, «Ганзий гlайре» яхача Роберт Льюис Стивенсона книжка тlара массанена яйза иззамо цlи йоаккхаш йола гlоръяьнна гlайре Гаванера Къулбехьенгахьа 150 километр мара гаьна йоацаш Карибски форда юккъе йоалла lаламо хозъяь Пинос яха гlайре я.

Гаьнна хьалха дlаяхача ханашка пиратий база хиннай Пинос. Цигара тlа а хьаьлхе бовхаш хиннаб цар Перурей Мексикерей лочкъадаь дошув Испане дlакхухьаш бола галеонаш. Тахан Пиноса бердашта юхе болх беш я Рохер Монтанес, форда кlоаргаленаш тахкарай Пиноса акваторе истори lомадарай Кубай lилмай Академе еша бехктоккхаме задани кхоачашъеш вола къонахчал дола саг керте латта кубински подводникий-археологий группа. Кера можи ира бlарги болаш вола 33 шу даьнна Монтанес ше а кхело иштта нийсдарах, флибустьера тара лест.

Карибски форд — белгала цу тайпара тохкамаш дара лакъаргбоама хьаст. Бlаьш шерашка цу хи тlа гlолла боал тувсаш лийнпад кемаш. Укхазарча фордах дехьийннай дошув да мексикански городе Вера Крусе е дотув да Панаме йода испански флот. Духхьал укххаза, кубински бердашта йистте, кхерам тlаьлттаб испански караванашта. Моллагlа цхьа кема колоннана юкъера дlа а къаьста, тlема конвоя йоккхийча топашка лорадулургдоацача даьлча, геттара юхера, хи кlалхара хьалтlадаьлча санна, гучалелхаш хиннад доккхий доаца, масса лела пиратски кемаш. Дуккхаза а моттигаш нийсъеннай флибустьеращца латача хапа испански галеонаш шоай «дошо мухь» а тlехьа хи бух ухаш. Пиноса акватори, Рохер-Монтанеса хетачох, — еррига а «хи кlалхара ганз».

Цхьабакъда, белгалдоаккх тохкамхочо, кемаш хlалак хилара керттера бахьан пираташ а боацаш, тропически штормаш хиннай. 1646 шера форд хьайна бух дахад цхьана Испане долаш хинна 64 кема. Дуккха кемаш чхарех а детталуш дохаш хиннад цу моттигашка lалаьмате дукха йолча кагийча гlайреш тlара поашта цхьанахьа совца моттиг лехаш леллашехьа а, 1641 шера адмирала Джеронимо Сентено 11 кема цу гlайрелгашта юкъера кхы аря ца а доаладенна Панама бердашта гаьна доацаш хlалак хиннад.

Форда тlа хиннача довнийн кемаш хlалак хиларен хьакъехьара сведенеш 9 шу хьалхагlа гулъе волавеннача Монтанесага хила даха 900 гаргга кема уллача моттигах йола данпеш я хlанз. Царех 100 совгlа хlанзле корадаьд. Тохкамаш дара эггара аьттув болашагlа йола моттиг лоархl Монтанеса Пиноса гонахьара хий.

Кубай правительства чlоагlагlа дика лаьрхlад тохкама группа гlулакхаш, Рохер Монтанесан цун коллегаштеи тlадиллад къаман туризма институташна айхха бувзам а болаш гlулакхаш леладергдолаш йола хи кlал деча тохкамий центр вlашагlйоллилга.

А. ЛЮТЫЙ.
(ТАСС).

Балтика дикагlйола курорт

Пярну яхача йоккха йоацача курортни города горсовета председатела Хенн Лымпся ахка шийна эггара халагlа ха я йовх. СалаIа нах хьатlаахарах дуккха дукхагlа хул городе баха нах цу хана. Царна дика хьалаш вlаштlехьдахар — эггара лоархlамегlдола декхар.

Къахьегамхой депутатий городской Совета исполнительни комитет XVIII бlаьшере кхоачалуш хьалъяьча дукха ха йоаццаш тоаьяьча ратуше я. Из здани, еррига къаьна город санна, пачхаьалкхено лораеш я. Бакъда Пярну ший 725 шу далар дездаьдале а лорае дукха хlама йисаяц цига, хьана аьлча фашистски гlаьрахошца тlом болаш исторически архитектурни даькъе чlоагlа деза дола дукха гlирсаш дехад (деррига а города гlирсай 40 процент дlадаьннад).

Хенн Лымпс дуккхача хана деиз са доттагlа ва. Эстонски поэтессай Койдула Лидияй цlи лелаеча школе цхьана деша даьгlад тхо, тlом баьнначул тlехьагlа цхьана ихад йохаяь къаьна улицаш цlенъе. Дlаяха ха дагаеха, Пярну, керттерча улицагlа — Калева улицагlа — хьалдоладелар тхо. «Перона» аьнна хоза яздаь йоазув долча сайцар. Ишта оалаш хиннад хьалхарча хана городах. «Перона» — дукха ха йоаццаш хьайийлла бар, салоlача наха хьалъяьча дуккхача кердача заведенеех цаl. Тхо дlачудахар фирменни кхерза марш баа.

Хоза лостам болча сийрда йоацача зале тхо дагlаш, Хенн Лымпса аьлар:

— Тlехьарча шерашка оаха хьалъяьй масехк гостиница, кэмпингаш, туристски база, палатни лагерашта моттигаш кийчъяй, бакъда цу мел долчох а хlама хилац. Хьалха йоахар 1975 шера тхо долча баха нах 30 эзарнега кхоачаргба. 20 эзар совгlа саг lотlакхийтар укхаза из ха хьатlаккхаьчача, хlаьта тха курорт тlехь-тlехьагlа шерлуш латт. Хьалдеш латт санаторей керда гlирсаш, низ бола керда грязелечебница. Цунга хьежжа гlулакх деш йола персонал а дукхагlа хила еза. Города йисте дlаяхьа езаш я еррига промышленность, тоа а яь кердаьккха еза из.

Пярну ший дуккхача промышленни изделешца цlи хезай, цу юкъе я мебели лыжаши. Укхаза я Эстоне эггара йоккхагlчарех йола «Пярну Калур» яха чкъарий леладу колхози ший чкъаьрий дахара флот йолаш йоккха чкъаьрий консервни комбинаташи.

Фу хила езаш я тlаккха Пярну? Промышленни город, чкъаьрий дахара центр е курорт?

— Эггара хьалха курорт, — йоах Хенн Лымпса.

Эстонски поэтессо Керсти Лирнлааса ший цхьан стихотворене тlа «Балтика жемчужина» аьннад Пярну яхача городах. Цул дикагlа аля йиш яц. Цlена, кlай гlум йолаш хоза пляж, укх климатически поясе нагтахьа мара хулаш йоаца баьцовгlаш йолаш дуккха паркаш, города гонахьа йоккхий хьунаш, йlайха «кlай бийсаш»... я укхаза.

— Советий lаьдал эттача хана дена укхаза хинна хувцамаш тамашийна да, — дlахо дувц Хенн Лымпса.

— Хlанз, Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 60 шу дузаш, юха а дагаух вай баь никъ. Теша хала да, цхьан хана тха город цхьаккхача даькъе йоацаш провинциальни моттиг хиннай аьлча. Пярну яхача хин диллача тlаь тlа гlолла дукха ха йоаццаш машинаш аха йоласннай. Цу тlа гlолла lобилла лерхl Риге бода машинникъ а. Еррига мухь кхухьа транспорт зона йоацача гlолла ух.

Пярну курортни зона улл Пярну яхача хини фордан юкъе хьахиннача ахгlайрен тlа, 60 гектар хулача территоре тlа. Фо цlена хургдолаш машинаш дукха лелийтац цига. Курорте духхьал электрически отоплени хилийта лерхl. Укх шерре а болх бе йолалургья цlенъяра хьалъяьча гlирсий комплекса хьалхара аргlа. Цун юкъара мах — 6 миллион сом.

Пляжа гаьна йоаццаш хьалха хинна «Ранна» яха отель я. Из хьайийллар 1937 шера, тlом хилалехьа Прибалтике эггара дикагlа йола отель лоархlар цох. Хlанз укхаза я «Эстония» яха профсоюзий санаторий. Дукха ха йоацпаш здапена дикка ремонт яьй, хlаьта а керда, хоза лостам болаш, деррига хьалаш вlаштlехьдаьхача «Раху», «Сыпрус», «Тервис» яхача санаторий корпусел дикагlа яц из.

Дукха ха йоацпаш курорта зоне хьалдергдолча гlирсий керда проекташ чlоагlъяьй. Лазурни яхаш йолча форда йисте, города гаьна йоаццаш кэмпингаш хьалъеш гlишлон балхаш дlадоладеш да.

1937 шерарчей 1977 шерарчей Пярну яхача курорта юкъера башхало гурйолаш масеххк цифра йоалаергья аз. Цу хана Пярну баьхка хьаьший нагтахьа 6000-нел дукхагlа хулар, бакъда дарбан процедурашта 800—850 саг мара вацар. Сезонагlа еш хинна массайолча тайпара йола ваннаш 14000 яр! Хlанз шера Пярну дарба деш 23000 саг хул, хlаьта бальнео-физиотерапие объединенее шера 50000 процедура ю.

Пярну хьалъеш йола гlишлош lаламга хьежжа, товргйолаш ю. Города керттера архитекторо чlоагlа геркам тlабохийт хlара керда здане курорт кхы а хозагlа еггйолаш.

Пярну хинна Таллине цlавоагlаш, сона духьала дуккха легковой автомобилаш йоагlар. Дукха нах тlаувзаш я Пярну яха курорт. Дагадехар горсовета председатела дешаш: я а я цунгара яр хlанз хала ха.

Карл ХЕЛЕМЯЭ,
АПН корреспондент.

М.-Б. ЦИЦКИЕВ.

БАЬЧОХ БОДА ТИЙША БОЛХ

ДУВЦАР

Лакхача лоамашка улл Шув яха юрт. Шув йоккха юрт яц. Бакъда ший юхь-сибат долаш я. Шаьрача моттигашка хьалдаьраш санна мугlарагlа лэттац укхазара цlенош. Босенца дlайолхача тархеш тlа хьалдаь, хlара цlа къаьст-къаьста долаш да укхаза. Тархеш, лоамашка ца хулача тайпара, шаьра я. Дувцачох: цхьан хана къилбаседера тlабеначе шаво яьхай уж.

Кlалхарчар тхов лакхагlа дагlачар ков а долаш хьалдаь цlенош гаьннара хьежача вlаштlара дича санна хет. Къаьстта бийсан, лампаш сегача бlарчча город хет цу юртах. Бакъда, ишттал йоккха еце а дукхача наха йовзаш юрт я Шув. Хьинаре къахьегаш а шоай юрта сий лораде ховш а нах ба шувнахой. Цар дараш санна довхан, жа атта нийслургдац. Хlаьта укхазара сомий бешамаш? Иштта мерза lаж, кхор болаш моттиг вlалла я а йий хьогl, аьнна хетаргда цкъа царех чам баьккхачун. Йоккхача городашта а шаьрача наькъашта а шоай юрт мел гаьна улле а цхьаккха хlаман тlехьа ца бусаш заманца гlа боахаш хьабоагlар шувнахой.

Бакъда, цхьан дийнахьа дага а доацаш араийккхача хабаро сатем боабир юртахой.

Колхоза доахан леладеча ферма заведующе Жандара хийла бежан ахка дахача санна къайладаьккхад, яхаш дувцар. Къамаьл массехк сахьат даладехьа юрта чаккхдаьлар.

Из хабар шоашта хьахезача, Жандара юртахой шин даькъе бекъабелар. Дукхагlчар йоахар:

— Эъ, из фу къамаьл да? — Жандар хьаьнала саг ва. Харцахьара гlулакх цунна карагlдаргдац.

Царна иштта хетарах баккха бехк бацар. Жандар Шув яхача юрта ваха тоъал ха яр. Нахаца та ховш, безаме саг вар из. Цун шера, йиза юхь масса за елаенна яр. Къамаьл сабаре, дижа дора цо. Воккхачун а зlамигачун а товр дувца ховра. Из волча хьоашалгlа е цхьа гlулакх а нийсденна вахача, ше вагlачара сиха хьал а гlеттe, духьала воагlар, безаме велавеле кулг лора, фу эш, мал эш, хоаттар. Хlаьта юрта дикаво денача Жандар хьалхарчарца вахе дlаоттар. Сом-эппаз нахал кlезигагlа лацар.

Хlаьта цо къоал, тийша болх берг ма-бий аьнна, боккъалдар аьлча, теша хала дар. Хlаьта шоллагlчар, Жандар кlоаргагlа вовзачар, из кулга цlена вац, оалар. Пагlолла из велавенна вале а, йоахар цар, Жандар кlоаргга тийша болх боаллаш а ше даьча зулама нах кlапха а уттабеш кlалхара вувла ховш ва. Бакъда, Жандара леладеча цхьаццадолча гlулакхашта уж шекбувлаш бале а цар а дацар яр ма-дий аьнна белггала цунна духьала даккха хlама. Цо леладеча гlулакхашта мелла раьза воацаш, из къоастаде дагахьа Жандар волча вахар, цо хозача хабарца ше хьадена гlулакх а дицдий дlавохийтар. Ше цо lехаваьлга ца кхетадеш дукха ха йоаккхар цхьаволчо. Хlаьта кхетадича а юха а ваха ший гlулакх доагlача тайпара чакхдаккха карагlдалацар.

— Хlа, вошийна вира, хlанз-м ше ма-варра кlалвисар хьона ер, — яхаш дар цхьабарий къамаьл. Бакъда, Жандар дlавига бутт балалехьа вена цlакхаьчар. Из тамаш яр. Хьалха дийцачунга ладийгlача из кlалхара вала йиш йолаш вацар.

Мишта кlалхара ваьлар хьо, аьлча, цо йоахар:

— Эй, са фу бехк бар. — Бехке бараш бисар, со цlавайтар.

Бисараш бежага ваьлла lаьлеи ферма учетчик хинна Султани вар.

Из гlулакх хинна тоъал ха дlаяхар. Шоай болхашка лела нах бицлуш боагlар Жандар бехке веш хиннача къамаьла. Из бокъонца дижадаьннадар цкъа юрта саг йоагlача вlашагlкхийттача наха юха из къамаьл айдаь мара.

— Жандарах фу хилар? — аьнна хаьттар цхьанне. — Цlенденна дlадаьларий цун из гlулакх?

— Фу хилар цох?.. — Хих воалаш хи тlадам ца кхийттача санна дlа-м даьра вахар, — аьнна къамаьла юкъе вера лоалаха уллача юртара саг йоагlача вена хинна Дудар.

— Даьра из шоана хеттача тайпара атта кlал ма-вусаргвац, — аьлар цо сирадийрзача безамеча мекхех кулг а теха уж дlанийс а даь.

— Шо дахача юрта ваха из хьавеначa укх тlеххьарча иттпхийтта шера из мел хувцавеннав мича хов сона, — аьлар Дудара. — Хьалха, сона вовзача хана-м тийша болх тlехках лета вар из. Аз дувцаргда шоана цкъа цо даьр.

— Тахан мо малх хьежаш саг йоагlаш ди дар. — Цу хана нах хlанз санна машинашца лелацар. Гаьнара тlадоагlа вошайиша говрашца е вордашца доагlар. Тхо, кхуваш доагlа кагий нах, саг йоагlача баьхкача хьаьшашта гlулакх де оттадир. Тхоца вар Жандар а, пхьерал тlехьагlа вувцарг. Коа наlарга дlа а этта саг йоагlача боагlа хьаьший лорабеш латтар тхо. Говра баьрий нийсвелча лийта хьа а лаьце, цунна говра тlара lовала новкъостал дора оаха. Хlаьта говр кхийна дlатlехьашка а яьккхе, йол а йилле дlаоттайора.

Саррахьа, нах дlа-хьа къастача хана, говр йоалае кхийна тlехьашка ваьлар со. Журала гlадах тоссабенна тlехьашкара ког мукъабаккха гlерташ воаллар сол хьалха ваха Хьусен яха тхоца хинна зlамига саг. Цо ког хьалоаццашехьа эгlайича санна говро кхоссаенна тlехьашкара шакъе мlарга лостабир. Когашта тlехьашка нийсвенна Хьусен бургац санна дlавахар, массехказа тlакlалтlа а воалаш.

— Фу хилар хьона, — аьнна со Хьусена дlатlаводдашехьа кхоссавенна карта тlехводаш цхьа саг бlаргавайра сона. Из Жандар вар.

Техкача гучадаьлар массехк шу хьалха цу шиннена юкъе цатоам хиннилга. Цу хана вlашагlлетача котвала ца могаш дlаваха хиннав Жандар. Дукха лийнав из мукх чу а елла, Хьусена тийша болх бе аьттув баларга хьежаш. Цу дийнахьа Хьусен говр йоалае варга хьежаш кхийна тlехьашка а ваьнна дукха хьежаш ваьгlа хиннав Жандар.

Юххера а Хьусен говра тlехьашка нийслушшехьа хьалха а ше кийчбаь хинна гlуракх говра букъ бlоахала техабар цо.

— Ай, хlана бир lа из тийша болх? — Фу де воаллар хьо? — аьлча Жандара йоахар:

— Сога фу де ях оаш? — Со мичав цунна мlарга техар, говр ма-йий. Цунга дlахатта. Говро лозаваьча Хьусена лайвоалл, яхаш дуккха ха яьккхар. Оаш зийна бий хац сона, хlанз а боал цун хьажа юкъе боккха кlоаг. Иштта вар цхьан хана шун юртхо. Хlанз из миштав сона хац. Цхьабакъда, хьажацlа бихьа юха цlабеча а хох-м ше хиннар хинниаб.

...Дудар бакълувш хиннилга дукха ха ялалехьа гучадаьлар. Шозлагlа юха дувца доладаьча дешах кlалхараваьла маганзар Жандара. Тийша болх баьчох бахар.

ФУТБОЛ «ТЕРЕК» — «РУБИН»

Юкъекхоачаш латт «А» класса хьалхарча лига футболах йола мехка чемпионат. Цудухьа хlанз хоадам боллаш дувца йиш я «Терека» футболистий ловзарах. Ховш ма-хиллара, шоллагlа шу да «Терек» хьалхарча лиге ловзаш йола. Соахкарча сезоне вай команда цу лиге дlачlоагlъяла вlаштlехьдаьннадале а, гуш дар цун ловзар дукха сакхаташ доахкаш долга. Эггара хьалха царех дар ловзар хаьдда тактически сурт доацаш хилар, цхьаболча футболистий технически; lалашо лоха хилар. Цу шера «Терека» карагlдаьннaчун ларде йллар хьалхарча лига дебютант йолча вай команда футболистий спортивни говзал а йоацаш, цар хьинар, вешта аьлча, ловзарца бола безам бар.

Хlаьта укх шера гlулакх цlенхаштта эргадаьннад. Цкъадале, командана дика гlо даьд цун юкъебенача В. Соколов, В. Жуков, А. Балахин, керттерча составе ший моттиг лехача Т. Куриев санна болча футболисташа. Шозлагlа-дале, белгалдаккха доагlа «Тереке» ловза бисача ветеранаша команда традицеех къонабараш дlаэбаьлга. Цудухьа укх шера хьалхарча матчашка деиз вайна духьалъуттта «Терек» ший тайпара сибат а долаш, хlанзарча футболах ловза масса, низ бола команда я. Из бакъдир дlадахача шоаттдийнахьа С. Орджоникидзе цlерагlча стадионе Казанерча «Рубинаца» цо чакхдаьккхача тlеххьарча вlашагlкхетаро а.

Ашхабадера «Колхозчи», Пермера «Звезда» цхьатарра 5:0 счет а йолаш «Тереко» эшаяр бахьан долаш, юххьанца а деиз шоай наlараш лораяра керттера йоакхо а еш ловзар дlадоладир «Рубино». Цкъаза цун штрафной майда чу вай футболисташ боацаш 10—11 саг гуллалора. Хlаьта казанцаша наг-наггахьа еш хинна контратакаш хоадайора е «Терека» защитникаша е геттара дика ловзаш хиннача цун вратара А. Балахнина. Хlаьта вай футболисташа дукхагlйола ха «Рубина» наlарашта юхе яьккхар. Массехказа гол чутоха йиш йолаш уж хиннабале а, хьалхара тайм счет 0:0 йолаш чакхъяьлар. lIхьабакъда цкъа соцаш тlаккха юха долалуш lоделхаш хиннача догlо а юха ца тохаш матчага хьажа баьхка нах ловзара раьза бар. Хlана аьлча хьалхарча тайме а царна ейра «Тереко» говза чакхйоаха масса атакаш, наlараш йолчахьа гаьннара а юхера а йийтта бургацаш.

Хlаьта хьалхарча тайме чутоха вlаштlехь ца даьнна бургац «Рубина» наlарашка чуийккхар шоллагlа тайм дlайолаенна ялх минут ялалехьа. Штрафной майда чура хьаьаракхесса бургац шийга хьаккхаьчача ца хьелуш гаьннара хьожаяь из чутехар грозненца В. Соколова. Цул тlехьагlа дукха ха ялалехьа хьаьший вратарага кхы цlаькхаза а ший наlарашкара бургац хьанийцийтар В. Соколова.

Белгалдаккха деза, массе хана санна цу дийнахьа а кlаьдвалар фуд ца ховш лайза из футболист бахьан долаш «Тереко» кхоалагlа бургац а чутехалга. 78-ча минуте «Рубина» защитникаша шоай наlараштa юхxе В. Соколов гlожа вожаваьчул тlехьагlа судахочо хьожаяь пенальти чутехар В. Колядкос. Иштта счет 3:0 а йолаш аргlапара котало яьккхар «Тереко».

М. САЛМАНОВ.

«А» КЛАССА ХЬАЛХАРЧА ЛИГА КОМАНДАЙ ТУРНИРНИ ТАБЛИЦА (28-ча июнага диллача).

Командаш	Л	К	Н	Э	Б	О
1. «Динамо» Мн.	15	9	5	1	19—5	23
2. «Пахтакор»	16	7	8	1	22—7	22
3. «Таврия»	15	8	4	3	18—6	20
4. «Нистру»	15	6	8	1	19—13	20
5. «Терек»	15	7	4	4	28—14	18
6. «Кузбасс»	15	8	2	5	25—17	18
7. «Спартак» М.	15	7	4	4	24—20	18
8. «Уралмаш»	15	7	4	4	24—23	18
9. «Шинник»	16	4	8	4	19—18	16
10. «Памир»	16	7	1	8	18—19	15
11. «Торпедо»	15	6	3	6	10—13	15
12. «Металлург»	15	3	8	4	11—14	14
13. СКА	16	3	7	5	12—14	13
14. «Колхозчи»	16	5	3	8	14—26	13
15. «Спартак» И.-Ф.	14	3	6	5	13—17	12
16. «Кривбасс»	15	4	3	8	19—24	11
17. «Динамо» Л.	15	2	7	6	14—22	11
18. «Спартак» Орд.	16	4	3	9	17—25	11
19. «Рубин»	15	3	4	8	14—27	10
20. «Звезда»	15	0	6	9	7—23	6

Белгалдаккхар: табицана юкъейихьаяц «Торпедонеи» Иваново - Франковскерча «Спартакан» юкъе хинна матч.

Редактора заместитель М. М. ХАМХОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

28 июнь

I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — lуйранара гимнастика. 9.30 — А. Н. Островский. «Укх дуне тlара доацаш». Московски драматически театра фильм-спектакль. 14.00 — Телевизионни документальни фильмай программа. 14.55 — «П. Бровка творчество». 15.40 — Москвав театраша — берашта. 16.45 — «Юрт гlулакхаш а дешаш а». 17.15 — «Сакъердамера старташ». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — «Хlара сурта тlа малх». 18.30 — «СССР Конституце проект ювц». 18.45 — СССР халкъа артистка Н. Ткаченкос иллеш доах. 19.05 — «Машар — дунено сатуссар». Софехиннача наджхой Дунен халкъашта юкъерча конференце итогашка. 19.55 — «Дика хила атта да». Телевизионни художественни фильма премьера. Хьалхара сери. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Документальни фильмай программа. 22.05 — «Ашарий вахар». Телевизионни журнал. Чакхдаьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.00 — Дунен халкъашта юкъера обозрени (нохчий меттала). 18.15 — «Нохч-Гlалгlайчу гlолла». Информационни программа (эрсий, гlалгlай меттала). 18.30 — «Со болх бе гlоргва» ВЛКСМ обкома сектора заведующе Чентиева профтехобразоване системах беседа (нохчий меттала). 18.40 — «Юрта вахар». Телевизионни журнал (гlалгlай меттала). 19.10 — «Старт». Спортивни телевизионни журнал. 19.40 — Тепакий республикански театра спектакль (нохчий меттала).

29 июнь

I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — lуйранара гимнастика. 9.30 — Мультипликационни фильмай программа. 10.00 — «Дика хила атта да». Телевизионни художественни фильм (хьалхара сери). 11.05 — «Киноца никъ бу клуб». 14.00 — «Хьа къахьегам — хьа лакхале». Документальни фильмай программа. 15.05 — «Композитора Э. Грига творчество». 15.30 — Литературни произведений экранизаци «Хьалхара безам». Телевизионни художественни фильм. 16.45 — «lилма — тахан». 17.15 — «Юха лакха, зурманчаш». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — «Сакъердамера ашараш». 18.30 — «Арктика-77». Хьалхара передача. 19.00 — М. Пятницкий цlерагlча РСФСР Пачхьалкхен Академически эрсий халкъа хора концерт. 19.45 — «Спортлото» тираж. 19.55 — «Дика хила атта да». Телевизионни художественни фильма премьера. (Шоллагlа сери). 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — «Театрах дувцар». 22.30 — Цюрихски камерни оркестра концерт. Чакхъяьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.00 — «Хlаьт, тха ков». Школьникашта передача. 18.15 — «Нохч-Гlалгlайчу гlолла». Информационни программа (эрсий нохчий, меттала). 19.00 — «Вая бакъдар бlехдуларгlац». Передача дlахьу профессора, исторически lилмай доктора В. Б. Виноградова. 19.35 — Концерт.

РАДИО

28 июнь

6.30 — «Сухалбаь чуэца ялат». 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.26 — «Серд ло» газета обзор. 7.32 — Ашараш (гlалгlай меттала). 8.25 — Хоамаш. 8.35 — Химически завода болхлочунга В. В. Сухоруковайга ашарий открытка. 8.45 — Радиолекторий «Кагирхошта къахьегама кхетам а ийса никъ а хьехаш». 9.15 — «Тха почта» (гlалгlай меттала). 9.30 — Радиовыпуск. «Къона заманхо» (гlалгlай меттала). 17.00 — «Боккхийчарна берех». Беседа (гlалгlай меттала). 17.15 — «Хlара балха денна — дикала Знак!». Ерригача торонех цайда эц». Передача (нохчий меттала). 17.30 — «Ялат чуэцача хьалхалаттарашта». Концерт (гlалгlай меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гlалгlай меттала). 18.30 — Радиовыпуск, «Сайранара Грозный». Горсете гlолла 18.30 — Ашараш (нохчий меттала).

29 июнь

7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.26 — «Ленинан некъ» газета обзор. 7.32 — Хоамаш. 8.25 — «Халкъа тlахьожамхой ялат чуэцача» (гlалгlай меттала) 8.40 — Шалински района Ленина цlерагlча колхоза ялаташ леладерхочунга Евдаев Ахьмадага ашарий радиооткрытка (нохчий меттала). 9.15 — «Ди лелаберех» Философски lилмай кандидата А. В. Белова беседа. 9.30 — С. Чахкиев. «Бертий бийсаш». Романа тlара оагlонаш (гlалгlай меттала). 16.00 — «СССР Конституце проект ювц». 16.15 — «Дезаденнар». Хьехархочох А. Алероевах язъяь очерк (гlалгlай меттала). 16.30 — Халхара ашараш. 16.45 — «Юрта lуйре» (нохчий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гlалгlай меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гlоллен Грознен кlезиг-дукха морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбоалехьара секунде 3—7 метр чlоагlа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 23—28, Грозне 26—28 градус йlовхал йолаш хилея тарлу.

Кхоана хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, тайп-тайпарча оагlонашкахьара секунде 3—7 метр чlоагlа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 12—18, дийнахьа 25—30 градус йlовхал йолаш хилеи тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

«Сердало» газета редакце коллективо чlоагглa хала хеташ кодам бу редакце болхлочунга Сапралиева, Хьавайга цун нана ХАЗИИ, воша Мухьмад-lалии кхалхарах.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гlа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхамасекретара — 3-34-38; партийни вахарен культуран отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051. г. Грозный. ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

СФ05158. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4872.